

SEAMK

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Seinäjoki University of Applied Sciences

Emmi-Julia Paajanen & Nita Pellinen

Ujon lapsen huomioiminen varhaiskasvatuksessa

Tietopaketti Alajärven varhaiskasvatukseen

Opinnäytetyö
Kevät 2025
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Emmi-Julia Paajanen & Nita Pellinen

Työn nimi alaotsikoineen: Ujon lapsen huomioiminen varhaiskasvatuksessa: Tietopaketti Alajärven varhaiskasvatukseen

Ohjaaja: Piri Hakoneva

Vuosi: 2025

Sivumäärä: 63

Liitteiden lukumäärä: 4

Ujous on osa ihmisen temperamenttia ja yksi temperamentti-tyyppiä. Jokaisessa päiväkodissa on ujoja lapsia ja heidän huomioimisensa on yhtä tärkeää kuin muidenkin lasten. Ujot lapset voivat jäädä helposti vilkkaampien ja äänekkäämpien lasten varjoon. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä kasvattajien tietoisuutta ujoudesta temperamentti-tyyppiä sekä tuoda esiin menetelmiä, joita voidaan käyttää ujojen lasten tukemiseen varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Teoriaosuuden aineistoon valikoitui kansainvälisiä sekä suomalaisia julkaisuja. Tutkimuksia ja aineistoa aiheesta haettiin pääosin Finna- sekä Google Scholar -tietokannoista. Toiminnallisena osuutena luotiin tietopaketti yhteistyökumppanille Alajärven varhaiskasvatukseen. Tietopaketti sisältää julisteen sekä opinnäytetyön teoriaan pohjautuvan lisämateriaalin.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa kerrotaan yleisesti varhaiskasvatuksesta, ujoudesta, sen kehityksestä sekä merkityksestä lapsen oppimiseen ja kehitykseen sekä siitä, miten ujous voi näkyä lapsessa. Teoriaosuudessa käsitellään myös osallisuutta, oppimisympäristöä ja leikin merkitystä ujouden näkökulmasta, kuinka ujous ilmenee varhaiskasvatuksessa, kasvattajan vaikutusta ujoon lapseen sekä menetelmiä ujon lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön kyselyn aineisto on tuotettu laadullisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty laadullista kyselyä

Tulokset osoittavat, että varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ujouden huomioimisen tärkeys ujon lapsen arjessa. Kuitenkin erilaiset tekijät, kuten kiire, resurssien puute ja vilkkaampien lasten tarpeet, saattavat usein jättää sen taka-alalle. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ujon lapsen huomioiminen vaatii kasvattajalta erityistä herkkyyttä ja sensitiivisyyttä. On tärkeää huomioida lapsi yksilöllisesti, eikä ajatella ujoutta ongelmana. Ujo lapsi voi tarvita tukea muun muassa itsetunnon, sosiaalisen osallisuuden sekä vertaissuhteiden vahvistamisessa. Kasvattajat kaipaavat lisää tietoa ujoudesta sekä erilaisia konkreettisia menetelmiä ja työkaluja ujon lapsen huomioimiseen.

¹ Asiasanat: Ujous, varhaiskasvatus, temperamentti, osallisuus, ujon lapsen huomioiminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services

Authors: Emmi-Julia Paajanen & Nita Pellinen

Title of thesis: Considering of a shy child in early childhood education: An information package for early childhood education of Alajärvi

Supervisor: Pirita Hakoneva

Year: 2025

Number of pages: 63

Number of appendices: 4

Shyness is part of the human temperament and is one of the temperamental traits. There are shy children in every kindergarten, and it is as important to pay attention to them as to other children. Shy children can easily be overshadowed by more lively and noisy children. The aim of this thesis is to raise awareness among educators about shyness as a temperamental trait and to highlight methods that can be used to support shy children in early childhood education.

The thesis was carried out as a functional thesis. International and Finnish publications were selected for theoretical part. Research studies and material on the topic were searched mainly from Finna and Google Scholar databases. In the functional part, a data package was created for a partner in Alajärvi early childhood education. The information package includes a poster and additional material based on the thesis theory.

The theoretical part of the thesis includes general information about early childhood education, shyness, its development and its importance for a child's learning and development and how it can manifest itself in a child. The theoretical part also covers inclusion, the learning environment and the importance of play from the perspective of shyness, how shyness manifests itself in early childhood education, the impact of the educator on the shy child and methods for supporting the shy child in early childhood education.

The results show that shy early childhood educators recognize the importance of taking shyness into account in a child's everyday life. However, various factors such as lack of time and resources and the needs of more active children can often influence this. Paying attention to a shy child requires particular sensitivity on the part of the educator. It is important to focus on the child as an individual and not to think of shyness as a problem. A shy child may need support in areas such as self-esteem, social inclusion and peer relationships. Educators needed more information about shyness and different concrete methods and tools to address shy children.

¹ Keywords: Shyness, early childhood education, temperament, participation, paying attention to a shy child

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Tavoitteet ja tarkoitus	7
2.2 Aiheen valinta.....	8
2.3 Yhteistyökumppani	8
3 VARHAISKASVATUS.....	9
3.1 Mitä on varhaiskasvatus.....	9
3.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimintakulttuuri	10
3.3 Varhaiskasvatusympäristö ja sen merkitys osallisuuteen	11
4 UJouden YMMÄRTÄMINEN JA TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	13
4.1 Ujouden määritelmä	13
4.2 Ujouden synty ja kehitys.....	15
4.3 Ujouden kehitys ja varhaiskasvatuksen rooli lapsen sosioemotionaalisen kasvun tukemisessa	17
4.4 Turvallinen oppimisympäristö ujojen lasten tukena	19
5 UJON LAPSEN HUOMIOIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	21
5.1 Lapsen osallisuus ja toimijuus.....	21
5.2 Yksilöllinen huomiointi ja tuki.....	23
5.3 Itsetunnon tukemisen merkitys minäkuvan kehitykselle	24
5.4 Kasvattajan toiminnan vaikutus ujoon lapseen.....	27
5.5 Lapsen ja kasvattajan vuorovaikutuksen merkitys.....	29
5.6 Leikin merkitys sosiaalisten taitojen tukemisessa.....	30
5.7 Menetelmiä ja toimintatapoja ujon lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa	33
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	38
6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	38
6.2 Toteutus ja aikataulu	38

6.3	Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä.....	39
6.4	Eettiset näkökulmat ja luotettavuuden tarkastelu	41
7	KYSELYN TULOKSET	43
7.1	Tulosten analysointi.....	43
7.1.1	Minkälaisia haasteita koet olevan varhaiskasvatuksessa ujojen lasten huomioimiseen liittyen?.....	43
7.1.2	Millaisia pedagogisia keinoja käytät tällä hetkellä ujojen lasten huomioimiseen lapsiryhmässä?	44
7.1.3	Millaista tietoa tai tukea kaipaisit, jotta voisit paremmin huomioida ujoja lapsia varhaiskasvatuksessa?.....	45
7.1.4	Millaista teorian tietoa kaipaisit ujojen lasten huomioimisesta varhaiskasvatuksessa? (Esim. kehitysvaiheet, pedagogiset menetelmät, temperamenttimenetelmät)	46
7.1.5	Millaisia vinkkejä tai ohjeita kaipaisit julisteeseen, joka auttaa ujojen lasten huomioimisessa varhaiskasvatuksen arjessa?	47
7.2	Vastausten yhteenveto	48
8	TIETOPAKETTI.....	50
8.1	Tietopaketin suunnittelu	50
8.2	Tietopaketin toteutus	51
8.3	Tietopaketin arviointi käytännön työssä.....	52
8.4	Valmis tietopaketti	52
9	YHTEENVETO	54
10	POHDINTA.....	57
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatustalaki velvoittaa varhaiskasvatusta edistämään jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia lapsen ikätason mukaisesti. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lasten yksilölliset tuen tarpeet ja tarvittaessa järjestää tukea lapselle (Varhaiskasvatustalaki 540/2018). Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen on huolehdittava myös ujojen lasten kasvun ja kehityksen edistämisestä ja otettava huomioon myös ujojen lasten tarpeet, huomioida ja tukea heitä heidän tarvitsemallaan tavalla

Ujous on osa jokaisen ihmisen temperamenttia, mutta sen ilmeneminen ja vaikutukset vaihtelevat yksilöllisesti. Temperamentti on synnynnäinen perusta persoonallisuudelle, joka muotoutuu ympäristön, kuten kasvatuksen ja kulttuuristen normien, vaikutuksesta (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 36). Jokaisessa varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä on lapsia, jotka vaikuttavat hiljaisilta tai vetäytyviltä etenkin uusissa tilanteissa. Varhaiskasvatuksessa ujous voi vaikuttaa lapsen osallisuuteen, oppimiseen ja vuorovaikutukseen muiden kanssa. Siksi varhaiskasvatuksen ammattilaisten on tärkeää tunnistaa ujouden merkitys lapsen kehityksessä ja tarjota hänelle tukea yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvattajien rooli on keskeinen ujojen lasten hyvinvoinnin ja kehityksen edistämisessä.

Tämä opinnäytetyö käsittelee ujon lapsen huomioimista varhaiskasvatuksessa ja keinoja, joilla ujojen lasten hyvinvointia ja osallisuutta voidaan vahvistaa. Työn teoreettinen viitekehys käsittelee muun muassa varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita, ujoutta, oppimisympäristön ja itsetunnon merkitystä sekä ujouden vaikutuksia lapsen kehitykseen. Lisäksi työssä syvennytään menetelmiin, joilla varhaiskasvattajat voivat tukea ujoa lasta, edistää hänen itsetuntoaan, osallisuuttaan ja vahvistaa hänen vuorovaikutustaitojaan.

Tässä opinnäytetyössä on käytetty ChatGPT-kielimallia tekstin tarkastukseen kirjoitusvirheiden ja lauserakenteiden osalta. Kaikki työssä käytetyt lähteet ovat tämän työn kirjoittajien hakemia lähteitä, eivät tekoälyn tuottamia lähteitä. Englanninkielisen tiivistelmän kirjoituksessa on käytetty apuna DeepL Translatoria kääntämiseen.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön tavoitteena on edistää ujojen lasten asemaa varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö pyrkii lisäämään kasvattajien tietoisuutta ujoudesta temperamenttipiirteinä. Lisäksi tavoitteena on myös tarkastella, millä pedagogisilla ja muilla keinoilla ujoja lapsia voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvattajat ovat isossa roolissa varhaiskasvatuksen ja lapsen arjessa, joten he voivat toiminnallaan merkittävästi vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka lapset kohdataan ja huomioidaan varhaiskasvatuksen arjessa sekä kuinka ujut lapset integroituvat ryhmätoimintaan. Tämän vuoksi kasvattajien ymmärrys ja tieto ujouden vaikutuksista esimerkiksi lapsen kehitykseen ja osallisuuteen sekä nykyhetkessä, että tulevaisuudessa on keskeistä ujojen lasten tukemisessa.

Aiheen valinta auttaa myös tutkimaan ja tuomaan esiin pedagogisia keinoja, joilla voidaan edistää ujojen lasten hyvinvointia ja kehitystä. Yhteiskunnallisen merkityksen näkökulmasta tavoitteenamme on tuoda esille jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita ja sitä, kuinka tärkeää se on huomioida. Jokaisella lapsella on oikeus tulla huomioiduksi ja nähdyksi omana itsenään, sillä ujojen sekä introverttien lasten tarpeet eroavat usein ulospäin suuntautuneiden lasten tarpeista. Ujojen lasten tukeminen ja rohkaiseminen varhaiskasvatuksessa ja sen arjessa auttaa kehittämään heidän itsetuntoaan ja sosiaalisia taitoja yksilöllisesti.

Tavoitteenamme on tarjota päiväkodeille tietopaketti, joka valmistuessaan tukee varhaiskasvattajia heidän arjessaan. Varhaiskasvatuksen arki on usein kiireistä ja hektistä, joten julisteemme tavoitteena on muistuttaa kasvattajia siitä, kuinka huomioidaan kaikki ryhmän lapset, myös ne, jotka saattavat jäädä herkästi syrjään. Tietopaketti koostuu kahdesta osasta, julisteesta ja lisämateriaalista.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä on kaksi:

1. Minkälaista teoreettista tietoa varhaiskasvattajat pitävät tärkeänä ujojen lasten huomiomisessa?
2. Minkälaista tietoa julisteessa tulisi olla, jotta se tukisi varhaiskasvatuksen ammattilaisia?

2.2 Aiheen valinta

Valitsimme työn aiheeksi ujon lapsen huomioimisen varhaiskasvatuksessa, sillä koemme sen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi aiheeksi, joka koskettaa monia varhaiskasvatuksessa työskenteleviä ammattilaisia. Ujous on yleinen piirre, joka ilmenee lapsilla monin eri tavoin ja voi vaikuttaa useihin asioihin, kuten sosiaalisiin suhteisiin ja osallisuuteen. Ujouden huomioiminen varhaiskasvatuksessa on myös tärkeä osa inklusiivista kasvatusta, joka korostaa kaikkien lasten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua ja kehittyä. Ujous ei ole pelkästään haaste vaan myös piirre, joka voi ilmetä herkkänä tarkkaavaisuutena ja syvällisenä pohdintana ja sen tukeminen voi syventää koko ryhmän vuorovaikutusta. Halusimme valita aiheen, joka paitsi edistää lasten osallisuutta, myös tukee varhaiskasvattajia kehittämään osaamistaan erilaisten lasten tarpeiden huomioimisessa.

Varhaiskasvatuksessa suoritetun harjoittelun aikana havaitsimme, että ryhmissä oli ujoja lapsia, jotka jäivät usein muiden varjoon ryhmätilanteissa. Tämä korosti tarvetta kehittää keinoja heidän osallistumisensa tukemiseksi. Kiinnostuksemme heräsi ujojen lasten huomioimisesta, osallisuudesta varhaiskasvatuksessa sekä siitä, mitä menetelmiä ja tietoa kasvattajat tarvitsevat, jotta he pystyisivät ja muistaisivat huomioida myös ujoja lapsia varhaiskasvatuksen kiiressä arjessa.

2.3 Yhteistyökumppani

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Alajärven kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Alajärvi on Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva kaupunki, jossa toimii yhteensä kuusi päiväkotiä. Prosessin alussa olimme yhteydessä Alajärven varhaiskasvatuspäällikköön ja ehdotimme tapaamista opinnäytetyömme esittelemiseksi. Saimme myönteisen vastauksen ja sovimme tapaamisen varhaiskasvatuspäällikön sekä muutaman päiväkodinjohtajan kanssa.

Tapaamisessa keskustelimme yhteistyön mahdollisuudesta sekä käytännön järjestelyistä sekä miten opinnäytetyömme palvelisi parhaiten varhaiskasvatuksen tarpeita. Tämän jälkeen laadimme tarkemman suunnitelmaan opinnäytetyön toteutuksesta, aikataulusta ja yhteistyön etenemisestä. Lisäksi huolehdimme tarvittavista lupa-asioista, kuten tutkimusluvan hakemisesta ja eettisistä käytännöistä. Näiden toimenpiteiden jälkeen yhteistyö Alajärven kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa käynnistyi virallisesti ja pääsimme aloittamaan varsinaisen opinnäytetyöprosessin toteutuksen.

3 VARHAISKASVATUS

3.1 Mitä on varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lapsen kehitystä tukeva kokonaisuus, joka yhdistää kasvatuksen, opetuksen ja hoidon suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti, painottaen erityisesti pedagogiikkaa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Laki ohjaa varhaiskasvatusta ja määrittelee esimerkiksi varhaiskasvatuksen tavoitteista, järjestämisestä, menettelystä sekä oikeudesta varhaiskasvatukseen. Sandberg (2023, s. 18–19) kuvailee, että pedagogiikalla tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka perustuu tutkittuun tietoon, ammatilliseen toimintatapaan ja koulutettujen ammattilaisten toteuttamaan laadukkaaseen toimintaan. Hän myös korostaa, että pedagogiikka näkyy lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja opetuksessa. Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä on tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Se kattaa ikävuodet 0–6 eli lapsen elämän ensi vuodet vauvaiästä peruskoulun aloittamiseen asti (Opetushallitus, i.a.-d). Varhaiskasvatus on käytännössä kasvatuksellista ja pedagogista toimintaa lapsuuden eri vaiheissa ja oppimisympäristöissä (Karila ym., 2001, s. 26). Se perustuu aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja aikuisten väliseen toimintaan sekä yhteistyöhön.

Varhaiskasvatuksella on monia tehtäviä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Se edistää lapsen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sekä ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Lisäksi varhaiskasvatuksessa opitut taidot ja tiedot vahvistavat lasten osallisuutta, sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa (Opetushallitus, i.a.-d). Heinämäen (2004, s. 9) mukaan varhaiskasvatus perustuu leikkikeskeiseen, suunnitelmalliseen sekä tavoitteelliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Sen lähtökohtana on kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, joka pohjautuu laaja-alaiseen, monitieteiseen tietoon ja varhaiskasvatuksen menetelmiin. Varhaiskasvatuksessa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen, sekä vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka.

3.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuslaissa määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia ikätasonsa mukaisesti. Se edistää oppimisen edellytyksiä, koulutuksellista tasa-arvoa sekä elinikäistä oppimista. Keskeistä varhaiskasvatuksessa monipuolinen pedagoginen toiminta, joka perustuu leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön, tarjoten lapselle myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Toiminnan lähtökohdiana on lasta kunnioittava työskentelytapa sekä pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Varhaiskasvatus takaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan sekä edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Samalla se antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperintöä sekä lasten erilaisia kielellisiä, kulttuurisia, uskonnollisia ja katsomuksellisia taustoja. Jokaisen lapsen yksilöllinen tuen tarve pyritään tunnistamaan, ja tarvittaessa järjestetään tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatus kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä tukee toimimista vertaisryhmässä. Lisäksi se ohjaa eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten kunnioittamiseen sekä yhteiskunnan jäsenyyteen. Lapselle taataan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Yhteistyö lapsen, hänen vanhempiansa tai huoltajiensa kanssa on keskeistä varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisessa. Tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kehitystä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tukea vanhempia heidän kasvatustyössään (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 luku).

Varhaiskasvatuslaissa määritellyt tavoitteet ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista, toteuttamista ja arviointia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan (Opetushallitus, 2022, s. 10). Tämä opinnäytetyö keskittyy varhaiskasvatukseen, jonka vuoksi oppaassa ei oteta huomioon esiopetussuunnitelman perusteiden oppimisen alueita. Varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään lisäksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuurista (mts. 31). Toimintakulttuurin kehittämisen perustana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa jokaisella lapsella on mahdollisuus toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä osana yhteisöä. Toimintakulttuuria varhaiskasvatuksessa kehitetään erilaisten periaatteiden mukaisesti. Näitä ovat oppiva yhteisö

toimintakulttuurin ytimenä, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö, osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus sekä hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa (mts. 32–35). Heinämäen (2004, s. 24) mukaan varhaiskasvatuksen periaatteisiin kuuluu, että vanhemmat ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset tekevät yhteistyötä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Tukea tarvitsevan lapsen kasvatuksen ja hoidon suunnittelussa vanhempien osallisuus tulee huomioida järjestelmällisesti. Varhaiskasvatuksessa tavoitteet asetetaan siten, että ne tukevat lapsen kehityksen eri osa-alueita (Heinämäki, 2004, s. 38). Toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa otetaan aina huomioon lapsen kehitysvaihe, ja yksittäinen osa-alueen tukeminen tulee luontevasti osaksi muuta toimintaa.

3.3 Varhaiskasvatusympäristö ja sen merkitys osallisuuteen

Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle päivittäisen toimintaympäristön, jossa monipuolisen toiminnan kautta tunnistetaan lapsen yksilölliset kehitykselliset tuen tarpeet (Heinämäki, 2004, s. 22). Varhaiskasvatuksessa korostetaan sitä, että ilmapiirin tulee olla myönteinen ja turvallinen kaikille lapsille. Psykkisen ympäristön muokkaamisella voidaan varmistaa esimerkiksi lapselle sopivien ja juuri hänen tarpeisiinsa vastaavia ryhmätoimintojen ja toimintamuotojen kehittämistä, siten että lapsi saa kokea osallisuutta, monipuolista vuorovaikutusta ja ryhmään kuulumista (mts. 34). Raittila ja Siippainen (2022, 17. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö) nostavat esille, että yhteisöllinen ja lapsia osallistava ympäristö voi syntyä myös tilanteessa lasten ja aikuisten toiminnan aikana, kasvattajayhteisön on tehtävä päätöksiä muun muassa siitä, milloin on vapaata tai ohjattua toimintaa. Heidän mukaansa lapsilähtöisyys ei voi toteutua, jos aikuiset eivät anna mahdollisuutta siihen, että myös lapset voivat vaikuttaa toiminnan kulkuun (Raittila & Siippainen, 2022, 17. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö).

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä suunnitellaan yhdessä lasten kanssa, jotta ne vastaisivat lasten tarpeita ja toiveita. Laadukas oppimisympäristö tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia: lapset voivat valita mieluisia aktiviteetteja, osallistua liikuntaan, uppoutua leikkeihin ja peleihin tai rentoutua tauhallisessa tilassa. Hyvin suunniteltu ympäristö edistää lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Lisäksi lasten omat ideat, leikit ja luovat tuotokset ovat näkyvästi esillä, mikä lisää heidän vaikutusmahdollisuuksiaan ja arvostuksen tunnetta (Opetushallitus, i.a.-b). Kallialan (2012, s. 212) mukaan varhaiskasvatuksessa

oppimisympäristön ja toimintaympäristön käsitteitä käytetään usein. Laajimmillaan ne voivat kattaa kaiken lasten hoidosta, kasvatuksesta ja oppimisesta vastaavista aikuisista aina päiväkodin fyysiseen ympäristöön saakka. Cantell (2010, s. 70) tuo lisäksi esille, että tavoitteena on luoda ympäristöjä, jotka edistävät lasten terveen itsetunnon kehittymistä sekä tarjoavat mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen ja oppimisen valmiuksien harjoitteluun. On kuitenkin otettava huomioon, että erilaisten lasten huomioiminen on ensisijaisen tärkeää, ja siihen vaikuttaa suuret ryhmäkoot. Ne voivat vaikuttaa kasvattajien ja lasten vuorovaikutukseen, vaikka asia olisikin tiedossa. Ison ryhmän riskinä on se, että hiljaiset ja ujut lapset jäävät helposti omiin oloihinsa ja heitä ei välttämättä huomata.

Varhaiskasvatuksessa keskeistä on, että kasvu- ja oppimisympäristö on lasten kehitykselle sopiva niin fyysisesti, psyykkisesti, tiedollisesti kuin sosiaalisestikin (Heinämäki, 2004, s. 70). Sosiaalisen ympäristön osalta on tärkeää arvioida lapsen kokemusta sen pysyvyydestä: vaihtuvatko työntekijät usein, muuttuuko päiväkotiryhmä päivittäin, sekä onko henkilöstö pysyvää ja työskentely pitkäjänteistä. Lapsen tarpeisiin mukautumalla voidaan varhaiskasvatuksen toimintaan lisätä niitä menetelmiä ja toimintamuotoja, jotka parhaiten tukevat lapsen kehitystä (mts. 34). Päivittäistä kasvatustoimintaa muokataan joustavasti muun muassa eriyttämällä sisältöjä, mukauttamalla toimintatapoja, vahvistamalla perustaitoa sekä tukemalla lapsen itsetuntoa. Oppimisympäristöjen suunnittelussa tulee myös ottaa huomioon ergonomia, ekologisuus, esteettömyys, viihtyvyys, valaistus sekä sisäilman laatu ja siisteys. Teknologia ja digitaaliset ratkaisut tuodaan mukaan tarkoituksenmukaisella tavalla, jotta ne tukevat pedagogisia tavoitteita toiminnan erilaisissa ryhmissä ja oppimistilanteissa. Näin varhaiskasvatus tarjoaa monipuolisia ja osallistavia tiloja, joissa lapsille on mahdollisuus kokea onnistumisen iloa ja yhteisöllisyyttä (Opetushallitus, i.a.-e). Lapsen oppimista ja kehitystä tukevat fyysisten ja pedagogisten ratkaisujen lisäksi ymmärrys yksilöllisistä temperamentti- ja persoonallisuustyypistä. Seuraavassa kappaleessa tarkastellaan, mitä ujuudella tarkoitetaan ja miten se ilmenee varhaiskasvatuksen kontekstissa.

4 UJouden YMMÄRTÄMINEN JA TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Ujouden määritelmä

Mattila (2004, s. 33–34) viittaa tekstissään katkelmaan Jeroma K:n kirjasta *Idle Thoughtse of an Indle Fellow* vuodelta 1889, jossa kuvattiin ujoutta silmiä avaavasti.

Hänen sielunsa on täynnä rakkautta ja kaipausta, mutta maailma ei saa sitä tietää. Hänen kasvoillaan on niitattu ujouden rautanaamio, jonka takaa häntä ei koskaan nähdä. Hänen mielessään syntyy sydämellisiä sanoja ja ne nousevat aina huulille asti, mutta kireän raudoituksen läpi kuuluu vain sanaton kuiskaus.

Ujous, varautuneisuus ja syrjään vetäytyminen sosiaalisissa tilanteissa eivät ole sosiaalisen kehityksen häiriöitä eivätkä huonon itsetunnon merkkejä, vaan ne ovat synnynnäisiä temperamenttipiirteitä (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 11). Temperamentti muodostaa ihmisen persoonallisuuden varhaisen, biologisen perustan. Se koostuu synnynnäisistä taipumuksista tai valmiuksista, joita ympäristön vaikutukset, kuten kasvatust, yhteisön odotukset ja kulttuurin normit muokkaavat osaksi yksilön persoonallisuutta (mts. 36). Mattila (2014, s. 59) esittää asian hieman eri tavalla. Hän tuo esiin toisen näkökulman kyseenalaistaen perinnöllisyyttä ja sitä, että ujous olisi perustemperamenttina valmiina jo syntyessään ja korostaa ympäristön, tunneilmapiirin ja perheessä vallitsevien arvojen vaikutusta ujouden syntyyn ja kehittymiseen.

Ujous voidaan nähdä myös ulkoapäin annettuna määritelmänä, joka perustuu siihen, miten muut tulkitsevat ihmisen käyttäytymistä. Ihminen voidaan leimata täysin ujoksi, ikään kuin ujous olisi pysyvä ja kaikkialla läsnä oleva ominaisuus. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä jokaisessa ihmisessä on monia erilaisia puolia, myös potentiaalia rohkeuteen ja itsensä ylittämiseen (Mattila, 2014, s. 57). Jo noin 45 vuotta sitten kirjoitettiin, että ujo ihminen pitää itseään taka-alalla, puhuu vähän, harvoin ilmaisee mielipiteitään tai tunteitaan eikä juuri käytä sanattomia viestejä, tällöin muut ihmiset alkavat usein itse täydentää hänestä muodostamaansa kuvaa omien mieltymystensä mukaan. Tämä voi luoda yksipuolisen kuvan ujoudesta, ympäristöllä ja muilla ihmisillä on suuri merkitys ujouden ilmenemiseen (Wassmer, 1980, s. 109). Keltikangas-Järvisen (2004, s. 258) mukaan ujous voidaan ymmärtää sekä tunteena, että käyttäytymisenä. Ihminen voi tuntea olonsa epä mukavaksi sosiaalisissa tilanteissa ja tätä tunnetta kutsutaan ujoudeksi. Ujous voi myös ilmetä vähäpuheisuutena, mutta se ei tarkoita, ettei ihminen olisi sosiaalinen tai kiinnostunut muista ihmisistä. Varautuneisuus

puolestaan viittaa siihen, miten ihminen suhtautuu uusiin tilanteisiin tai ihmisiin, se on temperamenttipiirre, joka liittyy uusien asioiden välttämiseen ja pelkoon (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 92). Vetäytyvä käyttäytyminen taas tarkoittaa haluttomuutta tai vaikeutta osallistua sosiaalisiin tilanteisiin, kuten leikkeihin tai ohjattuihin toimintoihin ja sitä voidaan selittää usein voimakkaalla ujoudella, jota on monien tutkimusten mukaan luonnehdittu lapsen kyvyttömyydeksi sopeutua isoihin lapsiryhmiin, sekä jatkuvasti toistuvaksi vetäytymiseksi päiväkodin arjen sosiaalisista tilanteista (Ahonen, 2017, s. 40).

Mattila (2004, s. 36) kertoo, että ujous luonteenpiirteenä on pysyvä osa ihmistä, kun taas ujostuminen on ohimenevä tunne ja näkee ne toistensa vastakohtina: ujo ihminen pyrkii suojaamaan itseään juuri niiltä hämmentäviltä tilanteilta, jotka herättävät ujostumisen tunteen. Samalla vetäytymiseen tottunut rooli toimii suojana ujouden synnyttämältä häpeältä. Mattila (2004, s. 33) kyseenalaistaa kirjassaan, onko ujoutta vain yhtä lajia, vai voiko se ilmetä monin eri tavoin. Hän toteaa, että olisi houkuttelevaa määritellä ujous yksiselitteisesti: "ujous on tätä ja tuota." Mutta näin yksinkertainen kaava ei toimi. Hän ajattelee, että jokainen ihminen kokee ujouden omalla, ainutlaatuisella tavallaan.

Temperamentti kuvaa "alkutilaa", josta ihmisen persoonallisuus kehittyy. Temperamentti ja kokemukset yhdessä muokkaavat ihmisen persoonallisuutta, johon kuuluvat lapsen kehittyvät käsitykset itsestään, muista ihmisistä, fyysisestä ja sosiaalisesta maailmasta sekä hänen arvonsa, asenteensa ja selviytymisstrategiansa. Lasten reaktiot ympäristöön voivat vaihdella huomattavasti jo varhaislapsuudesta lähtien, joku lapsi on pelokas, kun taas toinen lapsi nauttii vilkkaista leikeistä (Rothbart, 2007, s. 207). Keltikangas-Järvinen (2004, s. 37) tuo esiin, että temperamentti voidaan määritellä useilla eri tavoilla, mutta yhteistä kaikille teorioille on, että "temperamentti määrittää yksilölle tyypilliseksi käyttäytymistyyliksi tai tavaksi, jolla ihminen toimii, siis käyttäytymisen tai reagoimiseen liittyväksi ominaisuudeksi". Keltikangas-Järvinen (2004, s. 93) korostaa, että uusien asioiden välttämisen taustalla vaikuttaa kaksi asiaa: estyneisyys, eli inhibitio ja ujous. Inhibitio tarkoittaa varautuneisuutta ja pidättävyyttä kaiken uuden edessä, kun taas ujous ilmenee sosiaalisena estyneisyytenä, kuten esimerkiksi arkuutena uusien ihmisten seurassa tai odottamattomissa sosiaalisissa tilanteissa. Hänen mukaansa estyneet lapset ovat myös ujoja ja varautuneita uusissa tilanteissa, mutta ujo lapset eivät välttämättä ole estyneitä, vaan heidän varautuneisuutensa ilmenee lähinnä uusien ihmisten seurassa. Näin ollen ujous ja estyneisyys eivät ole sama asia, vaikka niitä usein käytetään synonyymeinä.

Ujo ja vetäytyvä lapsi saattaa olla hyvinkin sosiaalinen joissain tilanteissa, erityisesti esimerkiksi tutussa kotiympäristössä tuttujen ihmisten ympäröimänä (Ahonen, 2017, s. 41). Lapsi ei itse välttämättä miellä itseään ujoksi, tai näe vetäytyvässä käyttäytymisessään mitään ongelmaa, vaan tulee nopeasti tietoiseksi ympäristön negatiivisesta asenteesta ujoa ja vetäytyvää käyttäytymistä kohtaan (mts. 41). Vaikka ihminen kuitenkin oppii käyttäytymään kulttuurin ja ympäristön odotusten mukaisesti, niin millaiseksi tahansa ei ympäristö voi häntä muovata. Hänen mukaansa lapsuuden näkökulmasta erilaisia temperamenttipiirteitä täytyy tukea tai heikentää, jotta lapsi saadaan temperamentistaan huolimatta käyttäytymään odotetulla tavalla. Ei voida kuitenkaan luokitella hyvää tai huonoa temperamenttia, vaan jokaisesta lapsesta saadaan sopeutuva, sosiaalinen ja itsensä hyväksyvä aikuinen, mutta se edellyttää etenkin aikuisilta ja kasvattajilta lapsen yksilöllisyyden tuntemista sekä hyväksymistä (mts. 11).

On huomattu, että usein ujut lapset mielellään ensin seurailevat muiden leikkejä sivusta, tätä voi tapahtua pitkiäkin aikoja (Ahonen, 2017, s. 41). Tähän on ajateltu syynä olevan ujojen lasten erilainen tapa liittyä leikkiin mukaan, johon kuuluu tilanteen arvioiminen ja tarkkailu ensin sivusta ennen leikkiin liittymistä. Keltikangas-Järvisen (2004, s. 93) mukaan ujouden ja sosiaalisuuden välinen riippuvuus on vähäinen, tämä pätee sekä aikuisiin että lapsiin. Emotionaalisesti herkkä lapsi ei viihdy uusien ihmisten seurassa pelon vuoksi, eikä se liity siihen, viihtyykö hän ihmisten seurassa vai ei. Varhaislapsuudessa ujous näyttäytyy uusien ja vieraiden ihmisten pelkona ja sosiaalisuus siinä, että lapsi haluaa tutustumisesta huolimatta leikkiä yksin, kuin muiden kanssa. Ujous ja vetäytyminen eivät ole ongelmia, jotka pitäisi poistaa, vaan piirteitä, jotka ovat osa ihmisen temperamenttia ja joiden kanssa tulisi oppia elämään ja toimimaan.

4.2 Ujouden synty ja kehitys

Vaikka temperamentti ja siihen liittyvä ujous on suureksi osaksi perinnöllistä, ei kuitenkaan voida ajatella, että ihmisen temperamentti olisi hänellä syntyessään ja pysyisi samana vauvasta aikuisuuteen (Keltikangas-Järvinen, 2004, s. 117). Ympäristöllä voi olla suuri merkitys temperamentin ja eri temperamenttipiirteiden, kuten ujouden, muokkaamiseen ja kehitykseen. Keltikangas-Järvinen (2019, s. 48) nostaa esille, että jotkut tutkijat ovat taas sitä mieltä, että aikuisella ihmisellä persoonallisuus- ja temperamenttipiirteet ovat kietoutuneet ja sekoittuneet toisiinsa niin, että niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan ja vain lapsista puhuttaessa,

voidaan puhua temperamentista. Hän ajattelee, temperamentilla on biologinen pohja, eikä se ole sosiaalisen oppimisen tulos. Vanhemmat eivät siis voi kasvattaa lastaan ujoksi, vaan jokaisella ihmisellä on omanlainen biologinen ominaisuus, joka ohjaa heitä käyttäytymään tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 49). Hytönen ja Valli (2016, s. 14) ovat samaa mieltä siitä, että ujouden taustalla vaikuttavat vahvasti temperamentti ja perintötekijät. Temperamentti määrittää, kuinka herkästi ihminen reagoi stressiin ja kuinka nopeasti hän toipuu kuormittavista tilanteista. Ihmiset eroavat toisistaan ja kaikki eivät ole luonnostaan ulospäinsuuntautuneita tai valmiita jakamaan ajatuksiaan heti. Mattila (2004, s. 83–84) toteaa, että vanhemmuudella on suuri merkitys ujouteen, etenkin ujoilla vanhemmilla, on suuri vaikutus lapsen ujouden kehittymiseen. Sulkeutunut ja ujo perhekulttuuri ei tarjoa lapselle avoimuuden taitoja. Hän voi ilmaista itseään vain niissä ihmissuhteissa, jotka ovat hänen saatavillaan. Ihmisen käsitys itsestään muovautuu aina ympäristön antaman palautteen kautta (Mattila, 2004, s. 84).

Mattila (2004, s. 70) kertoo, että tutkimusten mukaan lasten perusluonne voi näkyä jo varhain, ennen kuin ympäristö ehtii vaikuttaa siihen. Tällaisissa tapauksissa geneettinen perimä näkyy lapsen luonteessa selkeimmillään. Ujouden ja ei-ujouden välillä ei kuitenkaan ole havaittu anatomisia tai rakenteellisia eroja aivoissa, vaan kaikki löydökset liittyvät aivojen toimintaan. Hän mainitsee kirjassaan, että jopa aivotutkimukset ovat osoittaneet, että lasten aivojen toiminnassa näkyy samankaltaisia eroja kuin aikuisilla. Estyneisyys ja vetäytyneisyys ovat yhteydessä oikean otsalohkon aktiivisuuteen. Tämä voidaan havaita jo alle vuoden ikäisillä vauvoilla, jotka reagoivat herkästi äidin poissaoloon itkulla. Sen sijaan rohkeammilla ja avoimemmilla lapsilla vasen otsalohko on aktiivisempi. Vaikka aivotutkimukset voivat paljastaa tiettyjä taipumuksia, ne eivät voi ennustaa tarkasti, millaiseksi lapsi kasvaa. Aivojen sähkötoiminta ei ole pysyvä ominaisuus, vaan se voi muovautua kokemusten ja ympäristön vaikutuksesta.

Ujo ihminen ei ole välttämättä introvertti ja ujous kumpuaa pelosta joutua arvostelluksi tai nolostumaan, kun taas introvertti pyrkii valitsemaan ympäristön niin, että ärsyketaso pysyy hallittavana. Näitä kahta käsitettä sekoitetaan, koska ne voivat limittyä: monet ujut ihmiset vetäytyvät osittain siksi, että sosiaaliset tilanteet tuntuvat heille liian kuormittavilta (Cain, 2012, s. 24). Mattila (2004, s. 79–80) kertoo oman näkemyksensä, hän ei ole toistaiseksi löytänyt mitään muuta ujouden synnylle erityisen keskeistä puutetta lapsuuden kokemuksissa kuin läheisyyden vajetta, joka on läsnä lähes kaikkien psyykkisten ongelmien taustalla. On selvää,

että lasten hyvinvointi ei perustu pelkästään elintärkeisiin vitamiineihin, vaan myös henkisiin ravintoaineisiin. Kyse on inhimillisistä perustarpeista: nähdyksi ja huomioituksi tulemisesta, läheisyydestä ja hellyydestä, kiitoksen ja tuen kokemisesta sekä ymmärretyksi ja lohdutetuksi tulemisesta. Hän toteaa, että lapselle yksi halaus päivässä ei riitä, viisi pitää hänet elinvoimaisena, mutta vasta yhdeksän antaa hänelle mahdollisuuden kasvaa ja kukoistaa (Mattila, 2004, s. 81).

Yksi ujoutta lisäävä tekijä on usko siihen, että arkuus on karistettava keinolla millä hyvänsä. Lasta saatetaan altistaa voimakkaasti tilanteille, joiden tarkoitus on vahvistaa häntä, mutta liiallinen pakottaminen voi tukahduttaa hänen herkkyytensä kokonaan. Pahimmillaan lapsi ei ainoastaan kadota ujouttaan, vaan voi menettää myös osan herkkää puoltansa. Lapsi kuitenkin kehittää selviytymiskeinoja, joilla hän pystyy säätelemään kuormittavia tilanteita (Mattila, 2004, s. 75–76). Hän kertoo myös, että toistuvat muutot paikkakunnalta toiselle edellyttävät lapselta suurta sopeutumiskykyä. Ne voivat vaikeuttaa pysyvien ihmissuhteiden muodostumista ja lisätä ujouden kehittymisen riskiä (mts. 77).

4.3 Ujouden kehitys ja varhaiskasvatuksen rooli lapsen sosioemotionaalisen kasvun tukemisessa

Varhaiskasvatuksen toiminnan tavoitteena on vahvistaa lapsen sosioemotionaalisia taitoja, eli tunne- ja vuorovaikutustaitoja, tukea heidän kykyään toimia ryhmässä muiden kanssa sekä opettaa toisten huomioimista ja arvostamista (Opetushallitus, i.a.-c). Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot eivät ole samoja asioita, sosiaaliset taidot ovat kaikkien opeteltavissa oleva asia, kun taas sosiaalisuus on synnynnäistä (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 17–18). Hänen mukaansa sosiaaliset taidot eivät riipu lapsen temperamentista, vaan niitä voidaan opettaa kaikille lapsille temperamentista riippumatta. Sosiaalisuus ilmenee lapsilla aktiivisena lähestymisenä muita kohtaan, ja ympäristön palaute sekä aikuisten vastaaminen lapsen sosiaalisuuteen muokkaavat lapsen persoonallisuuden (mts. 37–38).

Oslon yliopistossa tehdyn tutkimuksen mukaan lapsuudessa esiintyvän temperamenttisen ujouden katsotaan olevan tärkeä tekijä tulevaisuuden näkökulmasta nuoruusiän persoonallisuuden kehittymiselle (Baardstu ym., 2020, s. 362). Tutkimuksessa on esitetty, että ujous voi ilmetä eri tavoin ja johtua erilaisista tekijöistä lapsen eri kehitysvaiheissa. Varhaislapsuudessa ujous voi ilmetä ensisijaisesti pelokkaina reaktioina ja yleisenä ahdistuksena, kun taas

myöhemmässä lapsuudessa ujouden ilmenemismuodot ovat enemmän sosiaalisesti riippuvaisia, ja niihin vaikuttavat muun muassa itsetuntemuksen, itsetietoisien tunteiden sekä perspektiivinottokyvyn kehittyminen, jotka alkavat kehittyä noin 2–3 vuoden iässä (mts. 363). Tutkimuksessa nostetaan myös esille, että ujous vaikuttaa merkittävästi nuorten ihmissuhteisiin, erityisesti vertaissuhteiden laatuun. Ujot nuoret jäävät usein sosiaalisten suhteiden reuna-alueille ja tarkkailevat muita mieluummin kuin osallistuvat suoraan vuorovaikutukseen. Heillä on yleensä vähemmän ystäviä kuin ei-ujolla nuorilla, ja vaikka he muodostavat ja ylläpitävät läheisiä ystävyssuhteita yhtä todennäköisesti, näiden suhteiden laatu ei vaikuta optimaaliselta (mts. 366). Tutkimuksessa saadut tulokset viittaavat siihen, että lapsuuden ujouden kehityksen eri vaiheet ennustavat erilaisia persoonallisuuspiirteitä nuoruudessa sekä merkittävä ujous varhaislapsuudessa sekä ujouden lisääntyminen eri kehitysvaiheissa ennustivat alhaisempaa ekstraversiota nuoruusiässä (mts. 373).

Opinnäytetyön aiheen näkökulmasta nämä tulokset ovat mielenkiintoisia, sillä niistä voidaan huomata, että merkittävä ujous varhaislapsuudessa vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen sekä siihen, millaiseksi hänen luonteensa ja temperamenttinsa kehittyy. Tämän vuoksi ujouteen, sen kehittymiseen sekä lisääntymiseen tulisi kiinnittää jo varhaisessa vaiheessa huomioita, sillä se voi tutkimustuloksien perusteella ennakoita vähäisempää ekstroversiota tulevaisuudessa. Tutkimuksessa tuotiin esiin myös ujouden keskeisen roolin lapsen ja nuoren kehityksessä ja oppimisessa (Baardstu ym., 2020, s. 366). Ujous ei vaikuta ainoastaan persoonallisuuden kehitykseen, vaan myös siihen, miten lapsi ja nuori tulevaisuudessa rakentaa ihmissuhteitaan ja osallistuu sosiaalisiin tilanteisiin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa. Koska ujouden ilmenemismuodot voivat muuttua iän myötä, sen tunnistaminen ja tukeminen jo varhaisessa vaiheessa voi olla merkittävä tekijä oppimisen ja sosiaalisten taitojen kehityksen kannalta.

Vähemmän sosiaaliselle lapselle tulisi näyttää, että muiden seurassa voi olla mukavaa, sen sijaan, että lasta rohkaistaisiin vain luottamaan itseensä. Jos lapsi kokee jatkuvasti olevansa vääränlainen, liian hiljainen, arka ja ujo, ja että hänen tulisi toimia tietyllä tavalla tilanteissa, jotka eivät ole hänelle luonnollisia, voi aiheuttaa sen, että jo vähäinen seurallisuus on lapselle stressin aihe. Jo varhain lapsi oppii tuntemaan häpeää, kun hän huomaa, ettei vastaa aikuisten odotuksiin (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 39). Lapsen itsetuntoa tulee vahvistaa varhaiskasvatuksen arjessa. Terve ja vahva itsetunto edistää ihmisen hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä. Itsetunnon tukeminen edesauttaa erityisesti ujon lapsen itseluottamusta ja sen vahvistamista. Mahdollisimman aikaisessa vaiheessa aloitettu itsetunnon tukeminen tukee lasten ja

nuorten hyvinvointia. Itsetunnon lisäksi sosiaalista itsetuntoa tulee kehittää tavoitteellisesti (Koivisto, 2007, s. 39). Sosiaalinen itsetunto on yhteydessä sosiaalisiin taitoihin ja ujo lapsi tarvitsee myös siihen aikuisen tukea ja läsnäoloa. Koska ujous ilmenee usein sosiaalisissa tilanteissa, on tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, millainen ympäristö voi tukea lasta toimimaan luontevammin ja turvallisemmin vuorovaikutustilanteissa (mts. 53).

4.4 Turvallinen oppimisympäristö ujojen lasten tukena

Oppimisympäristöllä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta (Opetushallitus, 2022, s. 36). Varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan oppimisympäristö, joka on kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, turvallinen ja esteetön. Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristö muodostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista ulottuvuuksista ja niitä kehitetään niin, että ne edistävät varhaiskasvatustavoitteiden saavuttamista sekä tukevat lasten terveen itsetunnon, sosiaalisten taitojen ja oppimisen kehittymistä (mts. 36). Sandberg (2023, s. 77) kirjoittaa miten varhaiskasvatuksessa keskeinen pedagoginen tukimuoto on fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kasvu- ja oppimisympäristön muokkaaminen niin, että se ihanteellisesti tukee lapsen kehitystä. On tärkeää pohtia, kuinka ympäristön olosuhteet joko edistävät tai rajoittavat lapsen toimintaa sekä vaikuttavat hänen tarkkaavaisuusprosesseihinsa, niin tietoisesti kuin tiedostamatta. Jokaisen kasvattajan tulisi tiedostaa, miten ympäristö tukee lapsen keskittymistä ja oppimista (Sandberg, 2023, s. 77). Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat luovat turvallisen, toisia kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä lasten on sallittua ilmaista erilaisia tunteita, ja henkilöstö tukee heitä tunteiden ilmaisussa ja itsesääntelyssä. Lapsia kannustetaan kysymään, ja heidän kysymyksiinsä vastataan (Opetushallitus, 2022, s. 37).

Ympäristö on yksi merkittävä tekijä, joka vaikuttaa lapseen. Vaikka koti tarjoaisi vakaan ja turvallisen kasvuympäristön, ulkopuoliset tekijät voivat silti tuoda mukanaan haasteita. Nyky-yhteiskunnassa arvostetaan erityisesti sosiaalisuutta ja ulospäinsuuntautuneisuutta, mikä voi johtaa siihen, että hiljaisemmat ja ujo lapset jäävät helposti varjoon (Hytösen & Valli, 2016, s. 16). Cantell (2010, s. 68) nostaa esille, että hiljaisten ja ujojen lasten tunnistaminen tapahtuu jo varhaiskasvatuksessa ja jatkuu siitä lapsen koulumatkan ajan. Pihlajan (2019, s. 140) mukaan jokaisessa ryhmässä on lapsia, jotka eivät osallistu yhteisiin ison ryhmän keskusteluihin

eivätkä välttämättä vietä aikaa muiden lasten kanssa edes vapaa-ajalla, vaan saattavat mieluiten jäädä kotiin esimerkiksi sisarusten kanssa.

Turvallisen ilmapiirin luominen varhaiskasvatuksessa on etenkin ujojen lasten kohdalla merkittävää. Silloin, kun ryhmän ilmapiiriä ympäröi turvallisuus, lämpö ja hyväksyntä lasten erilaisuutta ja yksilöllisyyttä kohtaan, lapsen on helpompi kokea ympäristö ymmärrettäväksi. Tämä korostuu erityisesti yhteisissä keskusteluissa, joissa nopea tempo voi asettaa haasteita hiljaisille ja ujoille lapsille. Usein samat aktiiviset lapset kertovat jo vastauksen, ennen kuin kysymystä on esitetty loppuun. Varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtävä on puuttua tilanteisiin ja organisoida ryhmä niin, että jokaisella on oikeus vastata ja tulla kuulluksi (Cantell, 2010, s. 74). Ujot ja hiljaiset lapset tarvitsevat useimmiten enemmän aikaa ja rauhaa ajatustensa keräämiseen ja ilmaisemiseen. Kun lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, hän uskaltaa olla rennommin oma itsensä ja luottaa ympärillään oleviin. Esimerkiksi istumajärjestyksen selkeys ja yhdessä sovitut konkreettiset toimintatavat tuovat lapselle varmuutta. Päiväkotipäivän ei tulisi koskaan alkaa niin, että lapsi joutuu jännittämään omaa paikkaansa tai sitä, pääseekö mukaan sosiaalisiin tilanteisiin tai leikkeihin (mts. 75).

Varhaiskasvatusryhmä on tärkeä osa lapsen oppimisympäristöä (Heinämäki, 2004, s. 38). Ikätovereiden kanssa vuorovaikutuksessa olemisen tukee lapsen kehitystä monin tavoin, joita aikuisjohtoinen toiminta ei yksinään voi tarjota. Ennen kaikkea vertaisryhmä on lapselle sosiaalinen ympäristö, jossa hän saa olla oma itsensä, eikä pelkästään kasvatuksen tai hoidon kohteena. Lasten yhteinen leikki, toiminta ja sosiaaliset tilanteet kannustavat lasta liikkumaan, puhumaan, suunnittelemaan ja osallistumaan aktiivisesti. Leikin kautta kehittyvät oppimisvalmiudet sekä jo opitut taidot vahvistuvat. Leikki on lapselle luontainen ja kokemuksellinen tapa oppia sekä kehittyä.

5 UJON LAPSEN HUOMIOIMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Lapsen osallisuus ja toimijuus

Varhaiskasvatuksessa osallisuus merkitsee sitä, että lapsi on aktiivinen osa ryhmää sekä yhteisöä ja osallistuu vuorovaikutukseen omista lähtökohdista käsin (Opetushallitus, i.a.-b). Lapsille tulee tarjota mahdollisuus vaikuttaa heidän omaan elämäänsä liittyviin asioihin sekä mahdollisuus tulla hyväksytyksi ja ymmärretyksi sellaisena kuin he ovat, lasten osallisuuden edistäminen vaatii myös päiväkodin henkilöstöltä tietoista toimintaa, ohjausta ja tukea (Opetushallitus, i.a.-b). Inklusiivisuus on tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria. Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista syvenee osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen sekä myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta (Opetushallitus, 2022, s. 34). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Stenvall (2020, s. 20–21) taas määrittelee osallisuuden kokemukseksi kuulumisesta joukkoon sekä kokemukseksi siitä, että on mahdollisuus vaikuttaa itselleen tärkeihin asioihin. Myös lapsistrategiassa osallisuus määritellään samalla tavalla Stenvallin ajatuksen kanssa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, s. 20).

On tärkeää ymmärtää, että osallisuuden kokemus ei aina ilmene aktiivisena osallistumisena. Lapsi voi tuntea itsensä osalliseksi ja haluta vaikuttaa, vaikka ei toimitakaan näkyvästi sen mukaisesti, osallisuus voi toteutua myös hiljaisemmalla tavalla, ilman aktiivista osallistumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, s. 20). Lasten osallisuus koskee sekä yksittäisiä lapsia että lapsiryhmiä, ja sitä tulisi tarkastella yksilön ja ryhmän näkökulmasta. Yksittäisen lapsen osallisuuden tulisi olla kaksisuuntaista: lapsen tulee saada riittävästi tietoa muodostaakseen oman näkemyksensä ja voidakseen ilmaista mielipiteensä itselleen luontevalla tavalla. Lisäksi lapsella on aina oltava mahdollisuus valita, haluaako hän osallistua vai ei (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2020, s. 20–21). Jotta osallisuutta voitaisiin toteuttaa mahdollisimman monen lapsen kohdalla, tulee siihen kannustaa ja luoda erilaisia tapoja sen mahdollistamiseksi. Esimerkiksi ujojen lasten kohdalla he mahdollisesti tarvitsevat paljon tukea, kannustusta ja erilaisia keinoja siihen, että kokevat itsensä osallisiksi ryhmässä. Lapsen osallisuus on nyky-aikana ajankohtainen teema, sillä lasten osallisuudesta säädetään varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, varhaiskasvatuslaissa ja YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa.

Lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa edistää pienryhmätoiminta, joka nähdään hyvänä toimintatapana lasten osallisuuden ja kuulemisen edistämiseksi (Kangas, 2013, s. 9). Turjan ja Vuorisalon (2022, Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa) mukaan osallisuus voidaan ymmärtää toimintana, joka perustuu vahvasti vastavuoroisuuteen muiden läsnäolijoiden kanssa ja tarjoaa lapselle mahdollisuuden vaikuttaa tietoisesti sosiaaliseen ympäristöönsä. He nostavat esille myös lapsen toimijuuden käsitteen, joka taas ymmärretään sosiaalisesti toiminnaksi, joka tuottaa seurauksia. Turja ja Vuorisalo (2022, Lasten toimijuus) nostavat esille, että nykyään varhaiskasvatuksessa pidetään vahvana käsitystä lasten toimijuudesta, jolla tarkoitetaan lasten aktiivista osallistumista ja joiden toimilla on vaikutusta. Lasten aktiivisella osallistumisella voidaan tarkoittaa sitä, että lapsi on mukana ja osana ympäristönsä toimintaa, eikä vain passiivinen vastaanottaja. Hän kokee, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa tapahtumiin, tehdä valintoja sekä olla osana vuorovaikutusta muiden kanssa, esimerkiksi osallistumalla päätöksentekoon, tunteiden ilmaisemiseen tai pedagogisen toiminnan osallistumiseen. Tällöin lapsi on aktiivinen toimija omassa ympäristössään sekä kokee, että hänen mielipiteillään ja valinnoillaan on merkitystä (Turja & Vuorisalo, 2022, Lasten toimijuus).

Osallisuus ja toimijuus ovat käsitteitä, jotka ovat hyvin lähellä toisiaan ja lasten kuuleminen liittyy näihin molempiin siten, että se mahdollistaa lapselle edellytykset toimia ja tulla huomioon otetuksi ympäristössään (Turja & Vuorisalo, 2022, Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa). Osallisuuden ja toimijuuden näkökulmat ovat keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen toteutusta ohjaavaa arvopohjaa. Osallisuus on toimijuutta, joka ilmenee erityisesti sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja edellyttää vastavuoroisuutta kaikkien osapuolten, eli sekä lasten, että aikuisten kesken. Se ei tarkoita vain mukanaoloa tai osallistumista valmiiksi suunniteltuun toimintaan, vaan siihen kuuluu kaikkien osapuolten mahdollisuus vaikuttaa aidosti sekä omaan että yhteiseen toimintaan ja yhdessäoloon, joka vaatii sekä kuulluksi tulemistä että muiden kuuntelemista (Turja & Vuorisalo, 2022, Lasten osallisuus).

Sosiaalipedagogiikan näkökulmasta osallisuuden käsite ymmärretään suhteena (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 138). Osallisuus viittaa tavoiteltavaan suhteeseen ihmisen ja yhteisön välillä ja se toteutuu silloin, kun ihminen kuuluu yhteisöön, toimii sen osana ja kokee kuuluvansa siihen. Sosiaalipedagoginen toiminta osallisuuden edistämiseksi tarkoittaa pohjimmiltaan ihmisen kasvun tukemisen osana yhteisöä. Osallisuutta vahvistavassa kasvatustyössä

keskitytään sekä osallistumisen että kuulumisen edellytyksiin ja tavoitteena on lisätä jokaisen yhteisön jäsenen itseluottamusta, motivaatiota ja valmiuksia vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön (mts. 139). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa Stenvallin (2020, s. 28) kertoo, että huomio tulee kiinnittää erityisesti sellaisiin lapsiin, joiden osallisuus jää usein huomiotta. Tällaisia piirteitä voi olla esimerkiksi kuuluminen johonkin erityisryhmään, erilaiset temperamenttipiirteet tai muut asiat, jotka voivat aiheuttaa jäämisen taka-alalle ryhmässä. Kalliala (2008, s. 30) taas korostaa, että pienimpien lasten kasvattajalta vaaditaan erityistä herkkyyttä tunnistaa lapsen tunteet ja kehitysmahdollisuudet. Hänen mukaansa lasta voi todella ymmärtää vain huolehtimalla hänestä ja ottamalla vastuun aidosta vuorovaikutuksesta. Tämä antaa kasvattajalle mahdollisuuden päästä osaksi lapsen maailmaa ja syventää ymmärrystään hänestä. Pedagoginen pätevyys ei rajoitu pelkästään opettamiseen, vaan siihen kuuluu myös lapsen tukeminen ja hänen kasvunsa edistäminen (Kalliala, 2008, s. 30–31).

5.2 Yksilöllinen huomiointi ja tuki

Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatuksessa tukea heti, kun hänen tarpeensa havaitaan (Opetushallitus, i.a.-a). Oikea-aikaisen ja yksilöllisesti kohdennetun tuen avulla voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tuen järjestämisessä otetaan huomioon lapsen vahvuudet sekä hänen oppimiseensa, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Varhaiskasvatuksessa vastataan lapsen tuen tarpeisiin tarjoamalla tarvittavia pedagogisia, hodollisia ja rakenteellisia tukimuotoja. Tuen muodot ja niiden toteuttamisen intensiivisyys määrittävät, onko kyseessä yleinen, tehostettu vai erityinen tuki muoto. Lapsen tarvitsema tuki pyritään aina tarjoamaan vertaisryhmän kautta. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että jokainen lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi sekä yksilönä, että osana ryhmää. Kallialan (2008, s. 22) mukaan toiminnan suunnittelussa ja spontaanin oppimisen mahdollistamisessa tulisi huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti, ei pelkästään ryhmän jäsenenä.

Jokaisen lapsen yksilöllinen huomiointi on tärkeää. Cantell (2010, s. 79) kertoo kirjassaan keinon, jonka avulla kasvattaja voi kohdata jokaisen lapsen erikseen. Päivä alkaa lapsen kanssa kätellen ja samalla vaihtamalla muutama sama, näin kasvattaja voi heti päivän alussa havainnoida lapsen olotilaa ja mielialaa. Päivän päättyessä kättely tarjoaa uuden mahdollisuuden kahdenkeskiseen kontaktiin ja päivän tunnelmien kuunteluun. Tällöin lapsi saattaa kertoa jotakin, mitä ei muuten kertoisi. Tällainen päivittäinen rutiini varmistaa, että jokaisella lapsella on ainakin kahdesti päivässä henkilökohtainen kontakti kasvattajan kanssa. Tämä on

yksi tapa, jonka avulla kasvattaja on kontaktissa ja huomioi lapsen kahdenkeskisesti edes muutaman kerran päivässä. Kasvattajan kannattaa kiinnittää huomiota kontaktin tapaan ja siihen, miten lapsen ottaa huomioon, jotta löytää jokaiselle lapselle sopivan lähestymistavan. Tämä Cantellin kertoma lapsen yksilöllinen kohtaaminen on hyvä tapa luoda lapseen muutama rauhallinen ja aito kontakti päivän aikana. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan selkeitä toimintatapoja, jotka varmistavat, ettei yksikään lapsi jää huomaamatta (Cantell, 2010, s. 77). Mikäli yksilöllistä kohtaamista ei toteuteta systemaattisesti, osa lapsista saattaa jäädä tiedostamatta ulkopuolelle. Kasvattajan on tärkeää havainnoida aktiivisesti lapsia päivän aikana ja olla tietoinen jokaisen lapsen tilanteesta. Yksi hyvä keino on kerrata päivän päätteeksi mielessään jokaisesta lapsesta jotain, näin lisääntyy ymmärrys lasten arjesta ja vuorovaikutuksesta. Kasvattajan tehtävänä on myös selvittää hiljaisuuden taustalla olevat syyt, sekä arvioida aiheutuuko tilanne lapselle haittaa (Cantell, 2010, s. 68). Aikuisella on laajempi näkemys ryhmän sosiaalisista suhteista ja ilmapiiristä, mikä antaa hänelle myös vastuun tutkia vetäytymisen syitä.

Kasvattajan on tärkeää tarkastella omia ennakkokäsityksiään sekä erilaisissa tilanteissa että suhteessa lapsiin. On hyvä tiedostaa, että sama lapsi voi toimia eri tavoin eri kasvattajien kanssa ja omaksua erilaisia rooleja. Tällöin on hyödyllistä keskustella muiden kasvattajien kanssa siitä, millaiset toimintatavat ovat toimineet kyseisen lapsen kanssa, erityisesti silloin, kun omat keinot eivät tuota toivottua lopputulosta. Lapsen yksilöllinen tuki ja huomiointi vahvistaa lapsen itsetuntoa, mikä lisää hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä (Cantell, 2010, s. 79). Koiviston (2007, s. 50) mukaan kasvattajien on tunnettava lapset yksilöinä, jotta hän pystyy tunnistamaan lapsen tarpeet, vahvuudet ja kehittämisen alueet, ja tukea niitä. Lisäksi kasvattajan on pystyttävä erottamaan ne luonteenpiirteet ja ominaisuudet, joita ei pysty muuttamaan tai ole tarvetta muuttaa.

5.3 Itsetunnon tukemisen merkitys minäkuvan kehitykselle

Lapsen minäkuvan rakentuminen alkaa jo varhaislapsuudessa (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 160). Heiskasen (2022, s. 79) mukaan lapsen itsetunto kehittyy varhaislapsuudessa sen perusteella, miten vanhemmat ja läheiset ihmiset suhtautuvat häneen ja hänen tarpeisiinsa. Lapsi peilaa omaa arvoaan ympäristön kautta, katseista, kosketuksista, äänensävyistä ja yleisestä ilmapiiristä. Minäkuvan rakentuminen alkaa siitä, millainen aikuinen kertoo lapsen olevan ja jatkuu lapsuuden sekä nuoruuden omien kokemusten sekä ympäristön palautteen

kautta. Jos lapsi lapsesta asti kuulee aikuisilta sitä, kuinka ujo ja hiljainen hän on, hän alkaa uskoa siihen ja käyttäytyä sen mukaisesti. Hän korostaa, että tämän vuoksi lapsen ujoutta ei tulisi vahvistaa. Kun lapselle kerrotaan, että hän on ujo ja hiljainen, hän ei pysty ymmärtämään mikä hänessä on väärin, mutta ymmärtää, että jokin on vialla ja se on negatiivista (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 160). Hänen mukaansa lapsen positiivisen minäkuvan rakentumisen näkökulmasta hänen ei tulisi kuulla kommentteja siitä, kuinka hiljainen hän on, eikä hän osaa puhua tai muuta siihen liittyvää, sillä jo muutaman vuoden ikäinen lapsi alkaa poimia aikuisten puheista määritteitä sille, minkälainen hän on (mts. 161). Heiskanen (2022, s. 79) jakaa Keltikangas-Järvisen kanssa samoja ajatuksia; kun lasta kohdellaan lämpimästi ja rakentavasti sekä hänen tarpeisiinsa vastataan riittävästi, hän oppii arvostamaan itseään ja luottamaan muihin. Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2019, s. 98) nostavat myös esiin, että virheisiin takertuminen ja jatkuvat moitteet voivat olla haitaksi myös lapsen itsetunnon kehitykselle. Esimerkiksi jos ujoa lasta moititaan jatkuvasti ujoksi ja hiljaiseksi, alkaa lapsi pikkuhiljaa uskoa tämän ja tuntee itsensä huonoksi näiden piirteidensä vuoksi. Lapsi voi pelätä epäonnistumista sosiaalisissa tilanteissa ja alkaa vältellä niitä.

Ihmisen itsetuntoa kuvaa se, kuinka paljon hän näkee itsessään hyviä ominaisuuksia. Ihmisellä on hyvä itsetunto silloin, kun hän näkee itsessään enemmän positiivisia, kuin negatiivisia ominaisuuksia (Keltikangas-Järvinen, 1998, s. 18). Heiskanen (2022, s. 91) kertoo hyvin kirjassaan siitä, miten lapsuudessa on tärkeää oppia luottamaan, omiin taitoihin ja kykyihin sekä selviytymään erilaisista tilanteista ja oppimaan uutta. Itsetunnon ei kuitenkaan tulisi rakentua pelkästään suoritusten varaan, sillä silloin se voi vaihdella sen mukaan, kuinka hyvin lapsi onnistuu tai epäonnistuu. Jos lapsi kokee arvonsa riippuvan saavutuksistaan, onnistuminen vahvistaa hänen itsetuntoaan, mutta epäonnistuminen heikentää sitä. Lapsille annetaan usein palautetta heidän suorituksistaan, esimerkiksi kehumalla tehtyjä maaleja, hyvää arvosanaa tai palkitsemalla onnistumisista. Jos lapsi saa kannustusta ja arvostusta vain teoistaan ja saavutuksistaan, hän saattaa alkaa uskoa, että hänen arvonsa perustuu pelkästään suorituksiin. Tällöin epäonnistuminen tai vaikeuksien kohtaaminen voi heikentää hänen itsearvostustaan merkittävästi. Itsetunnon kehityksessä on tärkeää löytää tasapaino onnistumisten ja henkilökohtaisen arvostuksen välillä. Lapsen tulisi oppia luottamaan omiin taitoihinsa ja kykyihinsä, mutta samalla hänen itsetuntonsa ei saisi perustua pelkästään saavutuksiin. Kasvattajilla ja vanhemmilla on keskeinen rooli lapsen itsetunnon tukemisessa. On tärkeää, että lapselle annetaan palautetta myös hänen ponnisteluistaan, yrittämisestään ja persoonallisista piirteistään, ei vain lopputuloksista.

Läheisten ihmissuhteiden vaikutus lapsen itsetunnon kehitykselle on hyvin merkittävä (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019, s. 98). Lapselle muodostuu hyvä käsitys itsestään silloin, kun häntä ympäröi ihmiset, jotka ovat kannustavia ja antavat hänen kokea turvallisesti erilaisia tunteita, kuten onnistumisia tai epäonnistumisia. Keltikangas-Järvisen (1998, s. 42) mukaan vahva itsetunto on hyvä pohja sosiaalisille taidoille ja sosiaalisten taitojen oppiminen voi olla helpompaa, jos omaa hyvän itsetunnon. Heiskanen (2022, s. 86) nostaa esille, kuinka vanhempien tunteilla on valtava merkitys lapsen kasvuun, ja lapsi pyrkii usein sopeutumaan niihin parhaansa mukaan. Vanhempien hyväksyntä ja tyytyväisyys vahvistavat toivottua käytöstä, kun taas pettymyksen tai ärtymyksen ilmaisut ohjaavat lasta muuttamaan toimintaansa. Jos aikuiset eivät huomioi lapsen tunteita ja tarpeita, lapsi kehittää omat keinonsa selviytyä tilanteesta. Hytösen ja Vallin (2015, s. 15) mukaan erityisesti lapsen itsetuntoa tukee ja kasvattaa se, että vanhemmat ja lapsen elämässä olevat aikuiset ovat lapsesta ylpeitä ja kertovat sen lapselle ääneen.

Jo varhaisessa vaiheessa aloitettu lapsen itsetunnon tukeminen vaikuttaa positiivisesti lapsen elämään. Hyvä itsetunto lisää hyvinvointia, tyytyväisyyttä ja terveyttä sekä ehkäisee alakuloisuutta (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019, s. 99). Hyvä itsetunto vaikuttaa myös tulevaisuuden parisuhteisiin sekä koulu- ja työmenestykseen, sekä suojaa elämässä vastaan tulevilta vastoinkäymisiltä. Lapset tarvitsevat elämäntaitoja, tietoa siitä, miten toimia eri tilanteissa, hyvää ja kannustavaa palautetta sekä sitä, että heihin uskotaan (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019, s. 100). Lapsen arjessa mukana olevien aikuisten, kuten varhaiskasvattajien, tulee tukea ja opettaa lasta hyvän itsetunnon tukemiseksi, joka vaikuttaa koko lapsen loppuelämään. Kun lapsi oppii uusia asioita, hänen itseluottamuksensa syntyy ja vahvistuu (Keltikangas-Järvinen, 1998, s. 158).

Lapsi tarvitsee kiitosta ja kehua suorittaessaan erilaisia asioita, hän saattaa olla hyvin tyytyväinen suoritukseensa. Jos lapsen suorituksia jatkuvasti korjataan eikä hänelle anneta kiitosta, se jatkuu aikuisuuteen asti itsetunnon ongelmana, hän ei ole koskaan tyytyväinen itseensä tai uskalla asettaa itselleen tavoitteita (Keltikangas-Järvinen, 1998, s. 159). Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa kasvattajien tulisi kiinnittää huomiota siihen, millaista palautetta antavat ujoille lapsille. Sandberg (2023, s. 20) kirjoittaa, että onnistumiset innostavat lasta harjoittelemaan lisää ja omaksumaan uusia taitoja. Lisäksi ne vahvistavat ryhmään kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia. Myönteinen, kannustava palaute ja onnistumisen hetket auttavat rakentamaan lapsen itsevarmuutta ja tukevat hänen kasvuun varhaiskasvatuksessa.

5.4 Kasvattajan toiminnan vaikutus ujoon lapseen

Kasvattajat varhaiskasvatuksessa voivat olla lapselle hyvin tärkeitä aikuisia, ja usein heillä voi olla paremmat mahdollisuudet huomioida lapsen elämässä ja ystävyyssuhteissa tapahtuneet muutokset jopa paremmin kuin lapsen omilla vanhemmilla (Cantell, 2010, s. 71). Kun lapsi on arka ja ujo, häntä tulee rauhassa houkutella kontaktiin ja hänen merkittävyyttään on korostettava (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 149). Lapsen tulee saada kokemus siitä, että hän on tärkeä. Varhaiskasvatuksessa tulee usein tehdä tilaa ja antaa aikaa lapselle, joka jää helposti muiden jalkoihin tai ei saa ääntänsä kuuluviin. Keltikangas-Järvinen (2019, s. 71) nostaa esille, että kasvattaja ei ole vastuussa lapsen ujoudesta, mutta voi vaikuttaa merkittävästi siihen, miten ujous vaikuttaa lapsen elämään.

Ujot ja arat lapset voivat jäädä ryhmässä varjoon ja varhaiskasvatuksen ammattilaisen toiminnalla voi olla tärkeä vaikutus lapsen sosiaalisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Heiskanen (2022, s. 97) mukaan arjen kohtaamisissa ratkaisevaa on, miten lapseen suhtaudutaan. Tärkeintä ei ole niinkään se, mitä lapsen kanssa tehdään, vaan miten yhdessäolo toteutuu. Katseet, sanat, äänensävyt ja eleet välittävät lapselle tunnetasolla viestin siitä, miten hänet nähdään ja kokeeko hän olevansa rakastettu vanhempiensa ja muiden läheisten, kuten kasvattajien silmissä. Kalliala (2008, s. 20) tuo myös esiin, että lapset eivät voi vastata toiminnan johtamisesta, se kuuluu aikuisille. Heiskanen (2022, s. 102) yhtyy Kallialan (2008, s. 20) tekstiin, sillä aikuisen on kannettava vastuu tilanteissa, joissa lapsi ei vielä ikänsä, taitojensa tai kokemuksensa perusteella ole valmis tekemään päätöksiä ja jo pieneltä lapselta voi kysyä hänen tunteistaan, toiveistaan ja tarpeistaan. Lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä voidaan huomioida mahdollisuuksien mukaan, vaikka suurista päätöksistä vastaavatkin aikuiset. Ikätason ja kehityksen mukaisesti lapselle voidaan kuitenkin antaa mahdollisuus päättää pienemmistä asioista itse.

Pedagoginen työ keskittyy lapsen arjen jatkuvaan tukemiseen, eikä pelkästään yksittäisiin tilanteisiin (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 154). Kallialan (2008, s. 31) mukaan kasvattajan toiminta ei perustu sattumanvaraisuuteen. Hän osaa toimia tunteidensa varassa, mutta samalla vastuullisesti ja harkiten. Häntä ohjaa myös moraalinen intuitio, joka auttaa häntä vaistomaisesti ymmärtämään, kuinka pitkälle kussakin tilanteessa on mahdollista edetä. Pihlajan ja Viitalan (2019, s. 154) kirjassa kerrotaan sen tarkoittavan, että kasvattajat huomioivat lapsen tarpeet, oppimisen ja hyvinvoinnin osana päivittäistä toimintaa, eikä vain reagoimalla hetkellisiin haasteisiin. Esimerkiksi sen sijaan, että puututaan lapsen ujouteen vain tietyissä tilanteissa,

tuetaan lasta systemaattisesti kehittämään omaa itsevarmuuttaan ja vuorovaikutustaitojaan arjen eri tilanteissa. Kallialan (2008, s. 30–31) mukaan pedagoginen lähestymistapa ilmenee monin tavoin aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksessa. Aikuinen voi osoittaa huolenpitoaan ja sitoutumistaan paitsi sanoin, myös ilmein, elein, hiljaisuudella ja liikkeillä.

Ujoa lasta tulee rohkaista ja ohjata menemään muiden kanssa ja heille tulee antaa myös kiihosta osallistumisesta sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jos se on heille vaikeaa. Aikuisen tulee rakastavasti ohjata lasta muiden joukkoon, eikä antaa periksi, vaikka lapsi aluksi vastustelisivikin. Aikuisen ohjaaminen vaikuttaa lapsen kokemiin kokemuksiin siitä, että hän voi voittaa epävarmuuden sekä taidot, miten liitytään ryhmään muiden kanssa. Lapset eivät voi itse oppia näitä taitoja, vaan tarvitsevat siihen aikuisen apua ja tukea (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 80–81). Juusola (2010, s. 60–61) nostaa myös esille, että lasta ei tulisi painostaa liian vaativiin sosiaalisiin tilanteisiin, erityisesti ilman aikuisen tai ystävän tukea. Tärkeintä on, että lapsi löytää edes yhden hyvän ystävän. Lasta kannattaa kannustaa sosiaalisuuteen, mutta ilman kiirehtimistä, ja arvostelu tulisi jäädä pois. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät omaan tahtiinsa, kun aikuiset edistävät sosiaalisia tapoja ja arvoja. Lapset ovat yksilöllisiä ja jokaisella on omat tarpeensa ja piirteensä. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulisi mukautua lapsiin ja heidän tarpeisiinsa, sen sijaan, että he pakottaisivat lapsia noudattamaan tiettyjä tai tiukkoja normeja. Pedagoginen toiminta tulisi perustua lapsen yksilöllisyyden ja erilaisuuden kunnioittamiseen ja kasvattajan tehtävänä on lähestyä lapsia empaattisesti, ymmärtäväisesti ja tukea heitä (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 153). Lapsi ei sosiaalistu itsestään noin vain laittamalla hänet ryhmään muiden kanssa, vaan kaipaa kasvattajan ohjausta ja tukea suhteiden rakentamisessa (mts. 160).

Varhaiskasvatuksessa kasvattajien rooli on luoda sosiaalisesti tarpeeksi turvallisia tilanteita, joissa lapsi voi kasvaa ja kehittyä, sekä olla lapsen tukena ja apuna suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Vaikka kasvattajien ei tulisi jatkuvasti puuttua lasten leikkeihin, heidän tukeaan oleminen on oleellista etenkin silloin, kun lapsi kokee vaikeuksia vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa. Hän nostaa myös esille, että ryhmässä ujut ja hiljaiset lapset voivat jäädä muiden jalkoihin, mikä voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa heidän itsetuntoonsa ja sosiaalisiin taitoihinsa. Nämä tilanteet ovat kasvattajien vastuulla, sillä he voivat vaikuttaa niiden syntymiseen, ylläpitämiseen tai poistamiseen. Jos lapsi ei pysty toimimaan ryhmässä vaan kykenee ainoastaan kahdenkeskisiin kanssakäymisiin, tulisi nämä mahdollistaa lapselle. Tarvittaessa kasvattajan tulisi olla yhden lapsen tukena, jos sellainen tilanne on. Pikkuhiljaa aikuisen

tuen ja ohjauksen avulla ryhmäkoko voi kasvattaa, jotta lapsi pääsee pelon yli (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 160). Cacciatore ym. (2013, s. 33) korostavat aikuisen kannustavan ja turvallisen läsnäolon merkitystä ujojen lasten kanssa, turvallisissa tilanteissa aikuisen läsnä ollessa ja rauhallisissa leikki-tilanteissa muiden lasten kanssa lapsi oppii vähitellen ilmaisemaan itseään ja aikuisen kanssa käydyissä keskusteluissa lapsi voi jakaa ajatuksiaan ja tunteitaan.

Ujo lapsi voi myös helposti ottaa ”hiljaisen lapsen” roolin, joka voi myös jäädä päälle (Cacciatore ym., 2013, s. 35). Tämä rooli voi erityisesti uusissa ryhmissä vaikeuttaa lapsen alkuun pääsyä sosiaalisissa tilanteissa ja jos rooli jää pysyväksi, lapsen voi olla vaikea muuttaa sitä myöhemmin. Pakottaminen ja muiden lasten aktiivisten mallien tarjoaminen ei auta ujoa lasta rohkaistumaan, vaan saattaa saada hänet vetäytymään entistä enemmän. Tämä huomio ujosta lapsesta ja hänen mahdollisesta roolistaan ja sen vakiintumisesta sosiaalisissa tilanteissa tuo esiin tärkeän näkökulman varhaiskasvatuksessa. Lapselle tulisi antaa tilaa ja aikaa kokea onnistumisia omassa tahdissaan, jotta hän voi vähitellen kohdata pelkonsa ja osallistua sosiaalisiin tilanteisiin pakottamatta (mts. 35). Ujot lapset ovat usein myös erityisen alttiita stressaantumiseen (Juusola, 2010, s. 101). Tämä temperamenttityyppi voi kehittyä joko hyväksi tai heikoksi stressinsietäjiksi sen mukaan, kuinka heidän stressinsietokykyään tuetaan varhaisessa vaiheessa. Herkän temperamentin omaavat lapset tarvitsevat usein rauhallisen ja turvallisen ympäristön, jossa he voivat oppia hallitsemaan stressiään ja löytämään voimavaroja, varhaiskasvatuksessa kasvattajat ovat tärkeässä roolissa turvallisen ympäristön ja ilmapiirin luomisessa. Aikuisen tuki on lapselle korvaamatonta, sillä he voivat toimia turvaverkkoja varhaiskasvatuksessa, joka ei pakota lasta, mutta antaa hänelle riittävästi rohkaisua ja mahdollisuuksia kokeilla ja kasvaa.

5.5 Lapsen ja kasvattajan vuorovaikutuksen merkitys

Ujot lapset ovat usein sosiaalisesti erittäin herkkiä ja älykkäitä. Vuorovaikutus on olennainen osa sosiaalisia taitoja, se ei rajoitu vain keskusteluun, vaan kattaa kaiken ihmisten välisen yhteydenpidon, kuten eleet, ilmeet, äänenpainot ja liikkeet. Vuorovaikutusta tapahtuu jatkuvasti, ja jokainen ihminen on sen osapuolena. On kuitenkin eri asia ilmaista ajatuksiaan kuin toimia taitavasti sosiaalisissa tilanteissa (Hytönen & Valli, 2016, s. 26). Juusola (2010, s. 17) kirjoittaa, että tärkein kokemus, jonka lapselle voi tarjota on myötätunto ja arvostus. Myötätuntoinen ja kunnioittava vanhemmuus tarkoittaa lapsen tunnekokemusten ymmärtämistä ja peilailmistä: aikuisen tulee mennä lapsen tasolla ja ottaa hänen näkökulmansa huomioon.

Kunnioittava aikuinen pyrkii varmistamaan, ettei lapsi koe itseään alempiarvoiseksi, alistetuksi tai väheksytyksi.

Luottamus on tärkeä asia. Lapsen luottamuksen voittaminen edellyttää, että aikuiset toimivat luottamuksen arvoisesti. Se tarkoittaa, että aikuisen tulee olla lapsen tukena ja osoittaa hyväksyntää hänen tarpeissaan ja tunteissaan. Lapsen kysymyksille ja tarpeille on annettava vakavaa huomiota, ja hänen hätäänsä on reagoitava nopeasti, jotta hän ei jää yksin vaikeina hetkinä. Arvostava ja ystävällinen puhe luo pohjan luottamukselle, mutta todellinen luottamus rakentuu teoista. Vaikka sanat voivat lohduttaa, teot puhuvat syvempää kieltä, joka jää mieleen ja vahvistaa suhdetta (Heiskanen, 2022, s. 107). Hytösen ja Vallin (2016, s. 26) mukaan vuorovaikutukseen kuuluu myös hiljaa oleminen ja kuunteleminen, jotka ovat yhtä arvokkaita kuin kyky tuoda omia mielipiteitään esiin toisia kunnioittaen. Hyvät vuorovaikutustaidot auttavat luomaan ympäristön, jossa lapset tuntevat olonsa turvalliseksi ilmaista ajatuksiaan. Samalla aikuiset voivat oppia tulkitsemaan lasten viestejä herkemmin. On tärkeää antaa lapsille tilaa ja välttää liiallisia odotuksia. Lapsen ja kasvattajan vuorovaikutus on keskeinen tekijä varhaiskasvatuksessa, sillä se luo perustan lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vuorovaikutuksen kautta lapsi oppii tuntemaan itsensä arvokkaaksi ja ymmärtämään ympäröivää maailmaa. Kasvattajan tarjoama lämpö, tuki ja hyväksyntä auttavat lasta rakentamaan itseluottamusta ja tunnetaitoja, jotka ovat tärkeitä koko elämän ajan.

5.6 Leikin merkitys sosiaalisten taitojen tukemisessa

Leikin ilmiö on moninainen, jonka vuoksi sen määrittely on haastavaa (Opetushallitus, 2016, s. 3). Leikin määritelmässä nousee kuitenkin usein esiin vapaaehtoisuus, sisäinen motivaatio ja leikistä saatava mielihyvä sekä leikin itseisarvo. Leikin merkitys lapsen kehityksen näkökulmasta on myös erityisen tärkeää ja leikillä on erilaisia kehitysvaiheita, jotka jokainen ovat tärkeitä lapsen kehitykselle. Leikin kautta lapsi voi esimerkiksi käsitellä tunteitaan, tuottaa nautintoa, kehittää ajattelua, kieltä ja mielikuvitusta (Opetushallitus, 2016, s. 5). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään, että leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus, 2022, s. 42). Pedagogisessa toiminnassa leikin juonen kehittelyä ja leikkimaailmojen rakentamista voidaan rikastaa yhdistämällä siihen esimerkiksi draamaa tai satuja (mts. 43). Leikki on yhteydessä myös lapsen terveyteen, hyvinvointiin sekä tukee lapsen sosiaalis- emotionaalisten taitojen keittymistä. Yhteenkuuluvuus rakentuu yhteisen

tekemisen ja yhdessäolon kautta (Kalliala, 2008, s. 38). Tätä ajatusta voidaan myös soveltaa lasten väliseen leikkiin ja vuorovaikutukseen.

Pihlajan ja Viitalan (2019, s. 157) kirjassa nostetaan esille, että lapsi voi leimautua helposti tiettyyn rooliin, jota voidaan purkaa turvallisessa ympäristössä, esimerkiksi pienryhmäleikissä. Lapsen voi olla hyvä kokeilla erilaisia rooleja esimerkiksi roolileikkien keinoin, tällöin lapsi saa turvallisesti kokeilla erilaisia uusia tapoja toimia. Esimerkiksi ujo lapsi voi kokeilla roolia, jossa hän onkin paljon äänessä ja esillä. Kalliala (2008, s. 45) yhtyy Pihlajan ja Viitalan näkemykseen: Ujojen lasten näkökulmasta leikki on myös hyvää ”harjoitusta”, sillä leikkirooliin eläytyessään lapsi kykenee suoriutumaan sellaisesta, mikä olisi liian vaikeaa ilman roolin tarjoamaa tukea. Ujo lapsi voi pystyä roolin avulla ilmaisemaan itseään tai toimimaan sosiaalisissa tilanteissa tavalla, joka tuntuu hänelle vähemmän pelottavalta tai vaivalloiselta. Rooli voi tarjota lapselle turvaa ja mahdollisuuden kokeilla uusia käyttäytymismalleja ilman, että hänen tarvitsee olla täysin oma itsensä, mikä voi tehdä vuorovaikutustilanteista vähemmän stressaavia tai ahdistavia.

Tätä tutkittiin myös Iowan yliopiston tekemässä tutkimuksessa (Currin ym., 2021), jossa tutkittiin ujojen esikoululaisten tukemista sosiaaliseen leikkiin. Tutkimuksessa käytettiin Tools of the Mind, eli ToM-tyyliä, joka perustuu sosiodramaattiseen opetukseen (Currin ym., 2021, s. 397). ToM-tyyliseen leikkiin osallistuu lapsiryhmiä, jotka harjoittavat teeskentelevää leikkiä. Tämä leikki sisältää yhteisten tavoitteiden asettamista, suunnittelua, roolileikkiä, sosiaalista vuorovaikutusta, neuvotteluja sekä improvisaatiota, ja leikin aikana aikuiset tukevat leikkitoimintaa ohjaamalla lapsia (mts. 397). ToM-tyylin lisäksi tutkimuksessa käytettiin ”MiniBirdiä”, jota tutkimuksessa kutsuttiin puheagentiksi. MiniBird on pahvista rakennettu laatikko, jonka sisällä olevan Bluetooth-kaiuttimen kautta aikuinen pystyy puhumaan lapsille (Currin ym., 2021, s. 400). Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan MiniBird-vuorovaikutukset olivat erityisen hyödyllisiä sellaisten lasten kanssa, jotka ilmensivät ujoutta sanallisessa osallistumisessa ja vetäytyvää käyttäytymistä vertaisvuorovaikutuksessa. MiniBird motivoi ujoja lapsia osallistumaan leikkiin aktiivisemmin kuin he itse tekivät (Currin ym., 2021, s. 402). Ujojen lasten huomioiminen vaatii erityistä herkkyyttä ja yksilöllistä tukea, jotta lapset voivat kokea olonsa turvalliseksi ja motivoituneeksi osaksi vertaisryhmää ja yhteistä leikkiä. MiniBirdin kaltaiset välineet voivat toimia tukena, jonka avulla ujo lapsi voi vähitellen voittaa ujoutensa ja osallistua leikkiin omassa tahdissaan ilman liiallista painetta. Aikuisen rooli on tässä

keskeinen, sillä MiniBird voi tukea aikuisen roolia vuorovaikutuksen ohjaajana ja lapsen itseilmaisun tukijana.

Kyrönlampi ja Uitto (2022, s. 90, 102) nostavat kirjassaan esille, että eräässä tutkimuksessa tutkittiin lasten osallisuutta mahdollistavia ja estäviä tekijöitä esiopetuksessa, jossa korostetaan yhteisen leikin merkitystä lasten osallisuudelle. Tämä havainto on kiinnostava ujojen lasten näkökulmasta, sillä heidän osallistumisensa vertaisryhmässä leikkiin voi olla haasteellisempaa ja ujut lapset usein saattavat tarvita aikuisen tukea ja rohkaisua osallistuakseen aktiivisesti leikkiin ja muihin ryhmätilanteisiin. Keltikangas-Järvinen (2019, s. 84) korostaa aikuisen keskeistä roolia ujon lapsen ohjaamisessa muiden joukkoon, sillä lapsi ei välttämättä itse löydä vielä keinoja siihen. Hänen mukaansa vertaisryhmä tarjoaa tärkeän mahdollisuuden sosiaalisten taitojen harjoitteluun, mutta lapsi ei automaattisesti opi liittymään mukaan, vaikka aikuiset saattavat näin olettaa.

Varhaislapsuudessa ujut lapset jäävät usein leikkien ulkopuolelle juuri siksi, että he tarvitsevat tukea sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Myös Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa määritellään siitä, että varhaiskasvatuksessa henkilöstön tehtävänä on varmistaa leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä tarkoituksenmukaisella tavalla sekä huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua yhteisiin leikkeihin omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko havainnoimalla ja tukemalla leikkiä ulkopuolelta tai osallistumalla aktiivisesti itse leikkiin (Opetushallitus, 2022, s. 43). Ahosen ja Roosin (2021, *Leikkiin heittäytyvä aikuinen*) mukaan aikuinen voi parhaimmillaan toimia leikillisten kohtaamisten rakentajana ja ylläpitäjänä. Tällöin hän ei ainoastaan ole fyysisesti läsnä, vaan myös tunneyhteydessä lapsiin, vastaten heidän viesteihinsä oikea-aikaisesti. Näin toimiessaan aikuinen huomioi lasten aloitteet ja tukee leikin jatkumista erityisesti silloin, kun lasten oma kiinnostus alkaa hiipua. Kalliala (2008, s. 50–51) nostaa kirjassaan esiin ajatuksen siitä, mitä aikuinen voi tehdä leikin hyväksi ja pitäisikö lasten leikkiin puuttua vai ei. Hänen mukaansa aikuisten tulisi huolehtia siitä, että leikki säilyy vapaaehtoisena ja luontevana samalla tukien toiminnallaan sen mielekkyyttä ja jatkuvuutta. Tärkeää on, että lapset säilyttävät leikin hallinnan, eli aikuinen tukee leikkiä tavalla, joka kunnioittaa lasten omaa ohjautuvuutta.

Kallialan (2008, s. 50) mukaan turvallinen leikkiympäristö on kaikkein tärkeintä. Jos lapset eivät koe oloaan turvalliseksi, eivät he pysty kunnolla uppoutumaan leikkiin. Turvallisuus

leikkiympäristössä ei ole vain fyysinen tekijä, kuten tilan esteettömyys ja leikkivälineiden kunto, vaan myös psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Ujon lapsen näkökulmasta turvallinen leikkiympäristö on vielä keskeisempi tekijä, sillä ujous voi estää lasta osallistumasta leikkiin tai luomaan yhteyksiä muihin lapsiin ilman, että hän kokee ympäristönsä täysin turvalliseksi ja hyväksyväksi. Cantell (2010, s. 44) nostaa esille, että jos lapsi on vetäytyvä ja arka, hän tarvitsee aikuisen tukea leikkiin pääsemisessä ja leikin käynnistämisessä. Usein suomalaisessa kasvatuskulttuurissa korostetaan itsenäisyyttä ja toivotaan, että lapset järjestävät itse omat leikkinsä. Se on kuitenkin luonnollista, että lapset kaipaavat ja tarvitsevat aikuisen ohjausta ja tukea, erityisesti lapset, jotka ovat epävarmoja.

Vaikka varhaiskasvatuksessa leikkiä lähestytään omalla tavallaan, on tärkeää ymmärtää, että leikki voi joskus olla lapselle myös terapeutin kokemus. Tutustumalla lasten omaan leikkikulttuuriin aikuinen saa paremman käsityksen heille merkityksellisistä asioista (Kalliala, 2014, s. 205). Havainnointi on keskeinen tekijä leikin ymmärtämisessä, arvostamisessa ja rikastuttamisessa. Havainnointiin perustuen aikuisen pedagoginen rooli muodostuu monivaiheiseksi. Mitä paremmin aikuinen hahmottaa, mihin lapsi pyrkii ja mikä häntä kiinnostaa, sitä harkitummin hän voi tukea lasten leikkiä ja tutkimista sekä edistää lasten yhteisten toimintojen syntyä ja kehittymistä. Aikuisen ja lapsen välisen suhteen monimutkaisuus ilmenee erityisesti leikissä, johon ei tarvita vuorovaikutusta, toisin kuin esimerkiksi ruokailu tai pukeutumisessa ja riisumisessa (mts. 206). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa säädetään myös siitä, että henkilöstön tulee havainnoida sekä dokumentoida lasten leikkiä (Opetushallitus, 2022, s. 43). Se lisää varhaiskasvatuksen henkilöstön ymmärrystä lasten kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, tunteista sekä kokemuksistaan. Leikin havainnoimisessa henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä, ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten aloitteita leikistä ja pyrkiä vastaamaan niihin sopivalla tavalla.

5.7 Menetelmiä ja toimintatapoja ujon lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa

Ihmisen perustarpeisiin kuuluvat muun muassa uni, ravinto ja lämpö, nämä fyysiset tarpeet on helppo ymmärtää. Näiden lisäksi ihmisellä on myös psyykkisiä tarpeita, kuten rakkaus, arvostus, hyväksytyksi tuleminen ja turvallisuuden tunne. Maslow'n tarvehierarkian mukaan nämä tarpeet muodostavat perustan ihmisen hyvinvoinnille ja itsensä toteuttamiselle (Aanstoos, 2024). Varhaiskasvatuksen näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että lapsen perustarpeiden tulee olla ensin kunnossa, jotta hän voi tuntea olonsa turvalliseksi ja alkaa rakentaa

sosiaalisia suhteita, osallistumaan toimintaan ja oppimaan uutta. Esimerkiksi ujo lapsi voi tarvita erityisen paljon aikuisen tukea ja hyväksyntää kokeakseen olevansa osa ryhmää ja uskaltaakseen osallistua yhteisiin leikkeihin ja vuorovaikutustilanteisiin. Kun nämä psyykkiset tarpeet tulevat huomioiduksi, lapsella on paremmat edellytykset kehittyä ja oppia oman potentiaalisesta mukaisesti.

Ujoilla ja hiljaisilla lapsilla on samat tarpeet kuin muillakin, mutta he eivät tuo niitä esiin samalla tavalla kuin sosiaalisesti ulospäinsuuntautuneet lapset. Aikuisten huomio kiinnittyy usein niihin, jotka ilmaisevat itseään näkyvästi, ja hiljaisemmat jäävät helposti huomiotta (Hytönen & Valli, 2016, s. 30–31). Sandberg (2023, s. 18) yhtyy Hytösen ja Vallin (2016, s. 30–31) kirjoitukseen ja lisää, että on tärkeää ymmärtää, miten kukin lapsi oppii ja kehittyä sekä miten varhaiskasvatuksen ammattilaisena voit tukea lapsen taitojen vahvistamista. Sandberg (2023, s. 150) kertoo, että omien ja toisten tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen on jokaiselle lapselle tärkeää, sillä se auttaa lasta ymmärtämään ja hallitsemaan itseään paremmin. Lapset, jotka osaavat tunnistaa, nimetä ja säädellä tunteitaan, kehittävät vahvempia sosiaalisia taitoja. Tunteiden käsittelyä ja ymmärtämistä voi tukea esimerkiksi kuvakorttien avulla. Sandberg (2023, s. 178) nostaa esille, että aikuisen tehtävä on luoda turvalliset rakenteet ja varmistaa, että kaikki lapset, myös ujut ja hiljaiset, pääsevät mukaan leikkiin. Tilanteiden ohjaamisessa on tärkeää huolehtia siitä, että jokainen lapsi kokee kuuluvansa ryhmään, se vahvistaa turvallisuuden tunnetta ja vähentää jännitystä.

Hiljaisten lasten tukeminen voi tuntua aikuisesta vaivalloiselta, koska he eivät välttämättä anna suoraa palautetta siitä, miten heidät kohdataan. Sen sijaan vilkkaan lapsen kohdalla muutos voi olla selkeämmin havaittavissa. Ujompien lasten tarpeiden ymmärtäminen vaatii aikuisilta enemmän herkkyyttä ja tarkkaavaisuutta. On tärkeää pysähtyä ja kiinnittää huomiota heidän hienovaraisiin viesteihinsä. Kiireinen ja nopeatempoinen ympäristö ei tue ujon lapsen hyvinvointia, hän ei ehdi mukautua siihen ja jää helposti huomiotta. Kasvattajien tulisi oppia tunnistamaan ja arvostamaan ujojen lasten yksilöllistä rytmiä. Vasta silloin voimme todella osoittaa heille, että he ovat yhtä arvokkaita kuin muutkin (Hytönen & Valli, 2016, s. 30–31).

Kasvattajien rooli ujojen lasten tukemisessa on keskeinen. Kasvattajilla tulisi olla tarpeeksi tietoa eri temperamenttityypeistä, jotta he osaavat ja pystyvät tunnistamaan lapsia sekä tukemaan heitä yksilöllisesti. Ujous voi ilmetä eri tavoin eri lapsilla ja sen tunnistaminen voi olla vaikeaa. Heidän tulisi tietoisesti pyrkiä luomaan ympäristö, jossa ujut lapset voivat tuntea

olonsa turvalliseksi ja arvostetuksi. Tämä edellyttää erityisesti herkkyyttä ja havainnointitaitoja, sillä ujo lapsi ei aina ilmaise tarpeitaan suoraan. Kasvattajien tulisi oppia tunnistamaan ja arvostamaan ujojen lasten yksilöllistä rytmiä sekä tarjota heille mahdollisuus osallistua omalla tavallaan ilman painetta nopeaan reagointiin. Pienryhmätoiminta, rauhalliset ja ennakoitavat tilanteet sekä kiireettömät vuorovaikutushetket voivat vahvistaa ujon lapsen turvallisuuden tunnetta ja rohkaista häntä ilmaisemaan itseään. Lisäksi positiivinen vahvistaminen ja myönteinen palaute voivat auttaa lasta rakentamaan itseluottamustaan. Keskeistä on, että kasvattajat näkevät ujouden luonnollisena temperamenttipiirteenä sen sijaan, että pitäisivät sitä haasteena. Kasvattajien tulisi osata kohdata ujo lapset sensitiivisesti ja ymmärtäväisesti, silloin he voivat aidosti osoittaa, että jokainen lapsi on yhtä arvokas ja tärkeä omana itsenään.

Varhaiskasvatuksessa käytetään usein pienryhmätoimintaa. Ryhmään kuulumisen on ihmiselle luontaista ja perusta sosiaalisille suhteille rakentuu ryhmässä (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 75). Lapselle perhe on ensimmäinen ryhmä, mutta varhaiskasvatuksen ryhmä on usein toinen ja hyvin erilainen verrattuna perheeseen. Pienryhmässä toimiminen mahdollistaa turvallisuudessa ympäristössä toimimisen ja sopii hyvin sellaisille lapsille, joita isot ryhmäkoot häiritsevät. Tällaisia lapsia on esimerkiksi ujoja ja arkoja lapsia, jotka tarvitsevat ympärilleen pienemmän ryhmän sekä turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin. Pienryhmät voivat olla tarkoitukseltaan erilaisia, lyhytaikaisia tai koko lukuvuoden kestäviä. Tällöin ryhmät toteutetaan siten, että luodaan turvallinen ilmapiiri ja lapsille rutiininomaiset olosuhteet, esimerkiksi toistuva ja sama viikonpäivä, aika, paikka, lapset ja aikuiset. Jatkuvuus ja pysyvyys mahdollistavat lapsille, sen, että he pystyvät keskittymään paremmin (mts. 158).

Toisten kanssa vuorovaikutuksessa oleminen varhaiskasvatuksessa tavoitteena on sosiaalistaa lapsi ja tehdä hänestä osa yhteisöä (Pihlaja & Viitala, 2019, s. 159). Ryhmässä oleminen voi opettaa lapsille monia eri taitoja, kuten olemaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, ajattelemaan muita ja itseään, näkemään, että kaikki ovat erilaisia sekä neuvottelemaan. Ujoille lapsille on helpotus saada tuntee, että ryhmä hyväksyy, ottaa vastaan ja hän saa muihin ihmisiin kontaktin (mts. 160). On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että monet haluavat ensin havainnoida ja arvioida tilannetta, mikä tuo heille turvallisuuden tunnetta. Hiljaiset ja ujo lapset toimivat samalla tavalla, jos he eivät koe ympäristöä tarpeeksi turvalliseksi missään vaiheessa, he saattavat jättää ajatuksensa kokonaan ilmaisematta. Turvallisuuden kokemus

on aina yksilöllinen, eikä sitä voi määrittää yleisellä tasolla (Hytönen & Valli, 2015, s. 14–15). Tämän vuoksi kasvattajien on tärkeää pyrkiä luomaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri.

On paljon erilaisia toimintamalleja, kuinka ujon lapsen kanssa voi toimia. Aikuinen on lapsen turvana ja lapsi luottaa siihen, että aikuinen suojelee häntä uusissa ja jännittävässä tilanteissa (Keltikangas-Järvinen, 2019, s. 163–164). Aikuiseen turvautuminen on ujon lapsen ensimmäinen keino selvitä uudesta tilanteesta ja ujo lapsi hyötyy tällaisesta tilanteesta, jossa aikuinen on alkuun lapsen turvana. Pikkuhiljaa lapsi uskaltautuu leikkiin muiden kanssa mutta luottaa siihen, että tarvittaessa voi mennä aikuisen luo, eikä jää yksin. Lapsi tarvitsee myös konkreettisia neuvoja ja kokemuksia siitä, miten mennä muiden lasten joukkoon ja että muiden kanssa voi olla hauskaa. Ujo lapsi ei välttämättä koe, että muiden kanssa on kiva olla, koska häntä jännittää, eikä tiedä, miten muiden kanssa tulisi toimia. Kasvattaja voi antaa lapselle neuvoja ja tapoja toimia, kun hän haluaa lähestyä muita lapsia, hän voi antaa esimerkiksi valmiita lauseita, joita voi harjoitella ensin yhdessä kasvattajan kanssa. Lapsi tarvitsee myös positiivisia kokemuksia ja onnistumisia siitä, että muiden kanssa leikkiminen on kivaa. Tähän tarvitaan kuitenkin kasvattajan apua ja läsnäoloa, sillä ilman sitä, leikeissä saattaa olla yksi lapsi, joka johtaa sitä (mts. 165–171). Hytönen ja Valli (2016, s. 18) kirjoittavat kirjassaan hyvin aiheesta, läheisen ystävän merkitys on erityisen suuri lapsen hyvinvoinnille. Siksi kaveritaitojen harjoittelu ja sosiaalisten suhteiden luominen ovat entistä tärkeämpiä. Kasvattajina meidän on tärkeää tukea lasten ystävyysuhteiden kehittymistä, sillä ne vahvistavat lapsen sosiaalista pohjaa, tarjoavat turvaa ja auttavat häntä selviytymään elämän haasteista pitkälle tulevaisuuteen.

Keltikangas-Järvisen (2019, s. 164–165) mukaan ujoilla lapsilla myös avunpyytäminen on hankalaa, joten lapsi kaipaa positiivisia kokemuksia avunpyynnöstä ja siihen vastaamisesta. Ujo lapsi pelkää, että hänet torjutaan ja siksi on tärkeää opettaa lapselle vastavuoroisuutta, avun pyytämistä ja antamista. Esiintymisen harjoittelemista pidetään yhtenä tehokkaimmista keinoista saada ujous hallintaan. Jo pienetkin harjoitukset esillä olemisesta esimerkiksi oman nimen sanominen pienryhmässä, ovat ensimmäisiä keinoja ujouden kukistamiseen. Ideana on, että kun jokainen vuorollaan saa puheenvuoron, hän kestää sen, että kaikki katsovat häntä ja hän on vuoronsa ajan keskipisteessä. Kun lapsi kasvaa, hänen tunteistaan ja pelostaan sosiaalisissa tilanteissa voi keskustella jo syvällisemmin.

Lapselle tulee opettaa, että sosiaaliset tilanteet ovat täysin vaarattomia, eikä hänelle voi sattua niissä mitään pahaa ja siksi hän voi ja pystyy selviämään niistä. Mielikuvaharjoitusten

avulla lapsen kanssa voi käydä läpi, mikä niissä pelottaa ja mitä niissä tilanteissa voisi tehdä. Hytönen ja Valli (2016, s. 35) muistuttavat, että lapselle on hyvä sanoittaa ääneen, ettei tarvitse vastata kysymyksiin, mutta olisi hyvä ilmaista asia ääneen, kuten ”en halua vastata kysymykseen tai osallistua keskusteluun”, tällöin lapsi saa positiivisen kokemuksen, jota ei tuomita vaan ymmärretään. On kuitenkin hyvä käydä asia lapsen kanssa kahden kesken, jos hän kuitenkin haluaisi kertoa aikuiselle viikonlopusta, ilman isoa ryhmää. Lasta ei tule pakottaa tai painostaa vastaamaan kysymyksiin, jos lapsi ei koe olevansa siihen valmis. Kasvattajan on hyvä käyttää ujojen lasten kanssa avoimia kysymyksiä, kuten ”mitä sinä haluaisit sanoa tästä asiasta”. On hyvä opettaa lapsille, omaa tahtoa ja kykyä sanoa ”ei” tilanteissa, jotka tuntuvat epämiellyttäviltä.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ammatillinen asiantuntijuus osoitetaan tuottamalla kehittävän ja tutkimuksellisen otteen mukaisen tuotoksen ja raportin, joka perustellusti kuvaa tuotoksen taustaa, valintoja ja ratkaisuja (Kostamo ym., 2022, s. 11; Vilkka, 2021, Toiminnallinen opinnäytetyö). Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla monialainen tai yhteistyössä tehty, joka edistää tuotoksen jalkauttamista kohderyhmään (Vilkka, 2021, Toiminnallinen opinnäytetyö). Tämä opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Alajärven varhaiskasvatuksen kanssa, joten opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena toteutettiin opinnäytetyön aiheen mukainen materiaalipaketti Alajärven varhaiskasvattajien käyttöön. Materiaalipaketti sisältää julisteen sekä lisämateriaalin, jonka sisältö on laadittu opinnäytetyön teorian sekä Alajärven varhaiskasvattajille tehdyn kyselyn pohjalta, huomioiden heidän tarpeensa ja toiveensa. Kostamon ym. (2022, s. 11) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämisen tavoitteena on ammatillinen tuotos, joka on suunniteltu palvelemaan kohderyhmän tarpeita tai tukee toimintaympäristön arjen käytäntöjä.

Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämisprosessi, joka alkaa tavoitteiden määrittelyllä ja toteutuksen suunnittelulla. Työ etenee kehittämismenetelmän valintaan, työskentelyn vaiheittaiseen aikataulutukseen sekä pohdintaan siitä, miten lopullista tuotosta tai tuloksia arvioidaan ja miten palautetta kerätään. Tietoperustan rakentaminen sisältää olennaisten lähteiden kartoittamisen ja keskeisten käsitteiden, aiemman tutkimustiedon sekä asiantuntijatiedon jäsentämisen. Lisäksi perehdytään valitun kehittämismenetelmän käyttöön ja suunnitellaan, kuinka tarvittava tieto kerätään ja analysoidaan kehittämisen kohteelta, työyhteisöltä ja asiantuntijoilta (Kostamo ym., 2022, s. 16).

6.2 Toteutus ja aikataulu

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi syyskuussa 2024, aiheen valinnalla ja suunnitelman luomisella. Aiheemme oli lähes heti selvä, joten sen pohtiminen ei vienyt aikaa. Marraskuun loppussa otimme yhteyttä yhteistyötahoihin, olisiko heillä kiinnostusta yhteistyöhön kanssamme. Saimme Alajärveltä myönteisen vastauksen marraskuussa 2024, jonka sovimme palaverissa

Alajärven päiväkotien johtajien sekä varhaiskasvatusjohtajan kanssa. Tämän jälkeen aloimme työstää suunnitelmaa loppuun ja aloitimme teoriaosuuden kirjoittamisen.

Helmikuussa 2025 opinnäytetyön toteutustapaa päätettiin muuttaa. Alkuperäisenä suunnitelmana oli luoda teorian pohjalta materiaali, jonka jälkeen kerätä palaute. Uutena toteutustapana päätimme tehdä ensin kyselyn varhaiskasvattajille, jonka pohjalta loimme heidän tarpeidensa ja toiveidensa mukaisen tietopaketin. Maaliskuussa 2025 kasvattajille lähetettiin kysely, jonka tarkoituksena oli kartoittaa kasvattajien näkemyksiä ujojen lasten tukemiseksi arjen tilanteissa. Kyselyn avulla haluttiin varmistaa, että toiminnallinen tuotos vastaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten todellisia tarpeita ja että se on aidosti hyödyllinen työväline käytännön työhön. Kyselystä kerromme laajemmin seuraavassa kappaleessa. Tulosten perusteella saatiin koottua tärkeimmät asiat, jotka sisällytettiin tietopakettiin. Tulosten analysoinnin ja kirjoittamisen jälkeen pääsimme toteuttamaan toiminnallista osuutta. Samaan aikaan maaliskuussa kirjoitimme ja edistimme opinnäytetyötä muuten eteenpäin.

6.3 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimus on toiminnallinen kehittämistyön tutkimus, jossa on tutkimuksellinen perusta. Kehittäminen ymmärretään usein käytännönläheiseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on saavuttaa ennalta määritelty päämäärä, joka etenee suunnitelmallisesti vaihe vaiheelta (Toikko & Rantanen, 2009, s. 14). Kehittämisen tavoitteena on saada aikaan muutos, jolla pyritään parempiin tai tehokkaampiin toimintatapoihin tai rakenteisiin verrattuna aiempaan ja tavoitteellisuus on olennainen osa kehittämisprosessia. Kehittämistoiminta voi kohdistua yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatillisen osaamisensa vahvistamiseen, kuten opinnäytetyösämme (mts. 16).

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin laadullista kyselyä (liite 4), jolla keräsimme tietoa ja aineistoa toiminnallisen osuuden tekemiseen eli lisämateriaalin luomiseen. Laadullisella tutkimuksella haetaan ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, laadullista menetelmää käytetään silloin, kun halutaan saada tutkimuskohteesta kokonaisvaltainen ja syvälinen näkemys (Kananen, 2014, s. 16–17). Laadullinen tutkimus on tulkintaan perustuva tutkimustapa, sen avulla voidaan saada syvällistä tietoa ihmisen arjesta ja siitä, miten he kokevat ja ymmärtävät tietyn ilmiön ja sopii tilanteisiin, joissa halutaan kuvata ilmiötä ihmisten omien kokemusten ja merkitysten kautta (Vilkka, 2021, Laadullinen tutkimus). Tässä opinnäytetyössä laadullisen kyselyn

avulla selvitettiin varhaiskasvattajien tarpeita ja toiveita ujojen lasten huomioimiseen liittyen. Menetelmä mahdollistaa kasvattajien näkökulmien esiin tuomisen heidän omista kokemuksistaan käsin ja syventää ymmärrystä siitä, millaisia käytännön keinoja ja tukea he kaipaavat ujuden huomioimiseen liittyen. Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on kiinnostus siihen, miten yksilöt tai yhteisöt kokevat tietyn ilmiön ja millaisia merkityksiä he siihen liittävät (Vilkkä, 2021, Laadullinen tutkimus). Teorian luomiseen aineistona on käytetty kirjallisuutta sekä tutkimuksia aiheesta. Kyselyn vastausten ja teorian pohjalta luotiin materiaalipaketti.

Kysely toteutettiin käyttämällä Webropol-ohjelmaa ja se suoritettiin täysin anonyymisti. Heikkilä (2014, s. 45) nostaa esille, että kyselylomake on kysely- ja haastattelututkimusten olennainen tekijä. Kyselylomaketta suunniteltaessa kiinnitimme erityistä huomiota siihen, että kysymykset olivat selkeitä, loogisesti eteneviä ja tutkimuskysymysten kannalta relevantteja. Kaikki kysymykset olivat avoimia, jotta vastaajat voisivat tuoda esiin omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan mahdollisimman vapaasti ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Kysely suunnattiin aiheen ja yhteistyökumppanin mukaisesti Alajärven varhaiskasvattajille. Valitsimme laadullisen lähestymistavan, koska halusimme saada esiin vastaajien henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä. Laadullisen kyselyn tavoitteena oli selvittää, miten varhaiskasvattajat kokevat ujut lapset ja heidän huomioimisensa varhaiskasvatuksessa, minkälaista tukea, tietoa ja menetelmiä he kaipaavat ujojen lasten huomioimisen tueksi varhaiskasvatuksen arkeen. Kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa kasvattajien näkemyksiä ujojen lasten tukemiseksi arjen tilanteissa. Sen avulla haluttiin varmistaa, että toiminnallinen tuotos vastaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten todellisia tarpeita ja että se on aidosti hyödyllinen työvälineenä käytännön työhön.

Tutkimuslomakkeeseen sisältyy aina kaksi osaa, saatekirje sekä varsinainen lomake. Saatekirjeen tehtävänä on antaa vastaajille motivaatiota kyselyn vastaamiseen, sekä antaa tietoa tutkimuksen taustasta ja vastaamisesta (Heikkilä, 2014, s. 59). Kyselylomakkeemme saatekirjeessä esittelimme itsemme, opinnäytetyömme aiheen sekä mihin tarvitsemme ja käytämme kyselyn vastauksia, lisäksi saatekirjeessä mainittiin TENKin eettisten hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti vapaaehtoisuus osallistua kyselyyn (Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), 2019, s. 8).

Pohdimme, aluksi onko laadullinen kysely sopiva aineistokeruumenetelmäksi opinnäytetyöhömme. Päädyimme kuitenkin toteuttamaan laadullisen kyselyn Webropol-järjestelmän avulla, koska se todettiin yhteistyöpalaverissa käytännöllisimmäksi ja sujuvimaksi tavaksi

kerätä anonyymisti vastauksia useilta eri päiväkodeilta. Webropol mahdollistaa vastaajien anonymiteetin säilymisen, mikä oli tärkeää tutkimuseettikan näkökulmasta. Kysely oli avoinna kahden viikon ajan ja tänä aikana se avattiin 64 kertaa. Vastauksia saatiin 14 kappaletta, ja yksittäisiin kysymyksiin vastasi 9–14 henkilöä, sillä kaikkiin kysymyksiin vastaaminen ei ollut pakollista. Vaikka kysely lähetettiin usealle varhaiskasvattajalle ja vastaamiseen varattiin riittävästi aikaa, jäi vastausprosentti kuitenkin toivottua alhaisemmaksi. Tästä huolimatta saatu aineisto tarjosi arvokasta tietoa opinnäytetyön tavoitteiden kannalta.

6.4 Eettiset näkökulmat ja luotettavuuden tarkastelu

Opinnäytetyö on keskeinen osa korkeakouluopintoja, ja sen tekemiseen liittyy monia eettisiä ja käytännöllisiä näkökohtia. Opiskelijan vastuulla on varmistaa, että hän noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja toimii tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti. Opinnäytetyön eettiset suositukset edellyttävät, että opiskelija perehtyy perusteellisesti tutkimusaiheeseensa (Arene, 2025, s. 6). Perehdyimme työmme aiheeseen lukemalla kirjoja, tutkimuksia sekä lehdistiartikkeleita, pitäen lähdekriittisyyden mielessä. Lähdekriittisyys merkitsee sitä, että tutkija tarkastelee ja perehtyy huolellisesti, kuinka luotettavia ja laadukkaita tiedonlähteet ovat, ennen kuin niitä hyödynnetään tutkimuksessa. On olennaista suhtautua lähteisiin harkiten, sillä niiden luotettavuus vaikuttaa keskeisesti tutkimuksen uskottavuuteen (Vilkka, 2007, s. 34). Olemme perehtyneet lähteisiin huolellisesti ja pyrkineet valitsemaan opinnäytetyöhömmme vain luotettavina ja ajantasaisina pidettyjä lähteitä. Erityistä huomioita on kiinnitetty siihen, että käytetyt lähteet tukevat opinnäytetyön aihetta ja vastaavat sen tavoitteisiin. Olemme hyödyntäneet asiantuntijakirjallisuutta, ajankohtaisia julkaisuja, tutkimuksia sekä luotettavia verkkolähteitä. Pääosin olemme hyödyntäneet Google Scholar sekä Finna-hakukoneita. Käytämme työssä sekä kotimaisia että kansainvälisiä lähteitä. Noudatamme työssämme APA 7 -viittausmallia varmistaen oikeat viittaukset. Lähteet erotellaan selkeästi omasta pohdinnastamme, ja ilmoitamme tarkasti, milloin kyseessä on viittaus ja milloin esittelemme oman näkemymksemme. Arvostamme lähteiden alkuperää ja pyrimme jäljittämään alkuperäiset lähteet ja viittamaan niihin.

Opinnäytetyössä on hyödynnetty TENKin julkaisemia eettisiä ohjeistuksia. Työmme näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että tutkittaville oli oikeus päättää osallistumisestaan kyselyyn. Työssä otettiin huomioon myös yksityisyydensuoja ja varmistettiin, että tutkimusjulkaisussa noudatetaan asianmukaisia eettisiä periaatteita (TENK, 2019, s. 12). Lisäksi ihmiseen

kohdistuvassa tutkimuksessa keskeisenä eettisenä periaatteena on tutkimukseen osallistuvan henkilön tietoon perustuva suostumus (mts. 13). Kyselyn saatekirjeessä kerroimme, että käsittelemme saamamme tiedot luottamuksellisesti emmekä käytä tietoa muuhun kuin opinnäytetyömme tekemiseen. Kerroimme myös tutkimuksen taustasta ja tavoitteista. Tutkimuksen raportoinnissa esitetään kaikki oleelliset tulokset ja johtopäätökset kokonaisuudessaan. Työssä varmistettiin, ettei kenenkään yksityisyyttä tai luottamuksellisia tietoja paljasteta, ja huolehdittiin, ettei yksittäisiä vastaajia ole mahdollista tunnistaa aineistosta (Heikkilä, 2014, s. 29). Tieteellisen työn toiminta suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan huolellisesti sekä pyritään hyödyntämään avoimen tieteen periaatteita aina kun mahdollista. Suunnitteluvaiheessa huomioidaan olemassa oleva tutkimustieto (TENK, 2019, s. 13). Opinnäytetyössämme olemme pyrkinneet noudattamaan huolellisesti tieteellisen toiminnan vaatimuksia.

Opinnäytetyössä, joka käsittelee ujojen lasten huomioimista varhaiskasvatuksessa, on tärkeää huomioida useita eettisiä näkökulmia. Keskeisiä teemoja ovat lapsen oikeudet, yksilöllisyyden kunnioittaminen, tasa-arvoinen kohtelu, pedagoginen sensitiivisyys, tutkimuseettiset periaatteet sekä esteellisyys. Varhaiskasvatus perustuu lapsen oikeuksiin, jotka on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä Suomen laissa (Lapsen oikeudet, i.a.). Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen ja hyväksyvään kasvuympäristöön, jossa hän voi olla oma itsensä. Ujojen lasten kohdalla tämä tarkoittaa, että heidän persoonallisuutensa hyväksytään ja heidän tarpeensa otetaan huomioon ilman, että heitä painostetaan muuttumaan ekstrovertimmiksi. Yksilöllisyyden kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että lapsen temperamenttia ei pidetä ongelmana, vaan sitä tuetaan lapsilähtöisesti. Ujojen lasten huomioiminen varhaiskasvatuksessa on eettisesti merkittävä aihe, joka vaatii lapsilähtöistä, tasa-arvoista ja sensitiivistä lähestymistapaa. Eettisessä varhaiskasvatuksessa korostuu pedagoginen sensitiivisyys, eli kasvattajien taito havainnoida ja vastata lapsen tarpeisiin herkästi ja empaattisesti. Eettisesti kestävä varhaiskasvatuksen tulee edistää tasa-arvoa ja inklusiivisuutta. Opinnäytetyössä käsitellään muun muassa sitä, miten toimintaympäristö voidaan rakentaa siten, että se tukee sekä ujoja että rohkeita lapsia tasapuolisesti.

7 KYSELYN TULOKSET

7.1 Tulosten analysointi

Aineiston analysointi toteutettiin laadullisena sisällönanalyysinä, jossa hyödynnettiin teemoittelua. Teemoittelu on laadullisen analyysin keskeinen menetelmä, jossa tavoitteena on tunnistaa ja jäsentää tutkimusaineistosta keskeiset teemat (Jyväskylän yliopisto, i.a.). Ensimmäisessä vaiheessa siirsimme kaikki avoimet vastaukset Word-tiedostoon. Tämän jälkeen luimme vastaukset useaan kertaan ja merkitsimme toistuvia sanoja, ilmaisuja ja ajatuksia yliviihaamalla ne. Tämän jälkeen keräsimme yhteen yliviihatut sanat ja sitaatit, joista poimimme kolme keskeisintä teemaa, jotka esitellään tarkemmin yhteenvedossa. Teemojen pohjalta laadimme tiivistelmän keskeisistä havainnoista ja näitä nostoja hyödynnettiin erityisesti julisteen sisällön suunnittelussa. Julisteeseen valittiin käytännönläheisiä, toistuvasti esiintyviä huomioita, jotka kasvattajat olivat itse kokeneet tärkeiksi ujojen lasten tukemisessa. Vastauksista poimittiin esimerkiksi toiveita pedagogisista menetelmistä sekä valmiita lauseita käytettäväksi. Näin pyrimme varmistamaan, että juliste ei pohjautu pelkästään teoriaan, vaan että se pohjautuu käytännön arjen kokemuksiin. Tutkimusraportissa voidaan teemojen käsittelyn yhteydessä esittää aineistosta sitaatteja (Juhila, i.a.). Niitä tulee esiin seuraavassa osiossa, jossa käydään läpi kasvattajille suunnatun kyselyn kysymykset sekä vastausten analysointia.

7.1.1 Minkälaisia haasteita koet olevan varhaiskasvatuksessa ujojen lasten huomioimiseen liittyen?

Kyselyn vastauksista voidaan tunnistaa selkeitä teemoja, jotka kuvaavat varhaiskasvattajien kokemuksia ujojen lasten huomioimisessa. Monet vastaajista kokevat suurten ryhmäkokojen ja henkilöstöresurssien riittämättömyyden haastavaksi ujojen lasten huomioimisessa. Pienryhmien pitäminen voisi auttaa, mutta kiire ja resurssipula estävät tämän toteutumisen. Vastaajat tuovat esiin, että ujojen lapset eivät hae aktiivisesti huomiota, joten he jäävät helposti huomaamatta ja äänekkäämpien lasten varjoon. Koska aikuiset joutuvat ohjaamaan ja valvomaan vilkkaampia lapsia, ujojen lapset saattavat jäädä taka-alalle, ellei heidän huomioimiseensa kiinnitetä erityistä huomiota. Kyselyyn vastanneet kertovat, että ujoja lapsia voi olla vaikea saada mukaan toimintaan, erityisesti isommissa ryhmissä. He saattavat pysytellä taka-alalla, eivätkä hae kontaktia tai osallistu aktiivisesti. Tämä voi johtaa tilanteisiin, jossa heidän kehitykselleen tärkeät sosiaaliset tilanteet jäävät kokematta. Ujojen lasten

tukemisessa korostetaan yksilöllisen huomion merkitystä. Vastaajat toivovat, että ujoilla lapsilla olisi tuttu aikuinen tukena, joka voisi antaa heille tarvittavaa aikaa ja tilaa osallistua turvallisesti lapsen ehdoilla. Haasteena on kuitenkin se, että arjen kiireessä ja suurissa ryhmissä tämä voi olla vaikeaa toteuttaa. Erityisesti yksi kyselyyn vastaajista nostaa esiin sen, että ujut lapset saavat omaksua aikuisten tarjoamia toimintatapoja vain miellyttääkseen heitä, eikä aidon halun kautta. Tämä voi vaikeuttaa lapsen oman tahdon ilmaisemista ja itsenäistä osallistumista. Aikuisten tuleekin olla herkkiä huomaamaan, missä määrin lapsi toimii oman tahtonsa mukaisesti.

Vastausten perusteella ujouden huomioimisen haasteet varhaiskasvatuksessa liittyvät vahvasti ryhmäkokoihin, resurssien riittämättömyyteen, ujojen lasten osallistumisen tukemiseen ja aikuisen sensitiiviseen toimintaan. Käytännön ratkaisuja voisivat olla pienryhmätoiminnan lisääminen, aikuisen tietoinen läsnäolo ujojen lasten tukena sekä toimintamallit, jotka auttavat ujoja lapsia osallistumaan luonnollisella ja heidän temperamentilleen sopivalla tavalla.

Ujut lapset jäävät helposti kovaäänisten lasten jalkoihin, heitä ei välttämättä tule huomioitua samalla tavoin päivän aikana. Heidän mielipiteensä saattaa jäädä kuulematta. Usein myös arjessa on tietty kiire, jolloin ei ehdi kohdata lapsen tunnetta ja antaa sille niin paljon aikaa kun se vaatisi. (H1)

Ujut Lapset jää taka-alalle, kun vilkkaat ja äänekkäät saavat helposti huomiota. Saatetaan ajatella, että ne ujut on vaan niin kilttejä ja fiksuja lapsia. (H2)

7.1.2 Millaisia pedagogisia keinoja käytät tällä hetkellä ujojen lasten huomioimiseen lapsiryhmässä?

Vastauksissa nousee esiin useita pedagogisia keinoja, joita varhaiskasvattajat käyttävät ujojen lasten huomioimiseksi lapsiryhmässä. Useat kasvattajat mainitsevat pienryhmätoiminnan hyödylliseksi keinoksi ujouden huomioimisessa. Pienryhmät luovat turvallisemman ympäristön, jossa ujut lapset uskaltavat paremmin osallistua keskusteluun ja toimintaan. Osallisuutta tukee selkeä rakenne päivän tapahtumissa ja kuvakortit. Ujojen lapsen tukeminen vaatii aikuiselta tietoista ja sensitiivistä läsnäoloa. Tämä näkyy vastanneiden mukaan esimerkiksi vierellä olemisena, katsekontaktina ja positiivisena vuorovaikutuksena. Vastaajat kertoivat käyttäneen esimerkiksi hymyä ja katsekontaktia rohkaisun keinona. Aikuisen rooli korostuu, myös siinä, että aikuinen auttaa lasta leikkiin osallistumisessa. Leikin merkitys korostuu ujojen lasten osallistamisessa. Erityisesti aikuisen mukanaolo ja rohkaisukeinot, kuten käsinuket ja liikuntaleikit, mainitaan toistuvasti. Selkeä päivärytmi, kuvatuon hyödyntäminen ja rutiinien

merkitys toistuvat useissa vastauksissa. Tämä auttaa ujoutta kokevia lapsia tuntemaan olonsa turvalliseksi ja ennakoimaan tilanteita. Vastauksissa nousee esimerkiksi kuvien käytön tärkeys, rauhallinen tila ja kahdenkeskinen aika aikuisen ja lapsen välillä. Vastaajat kertoivat, että ujoja lapsia tuetaan positiivisella pedagogiikalla, jossa huomioidaan heidän vahvuuksensa ja rohkaistaan osallistumaan ilma painostusta.

Varhaiskasvattajat hyödyntävät laajaa keinovalikoimaa ujojen lasten tukemiseksi. Pienryhmät, aikuisten sensitiivinen tuki, leikin kautta rohkaiseminen, selkeä struktuuri ja positiivinen pedagogiikka ovat keskeisiä menetelmiä. Nämä keinot vastaavat hyvin aiemmin tunnistettuihin haasteisiin, mutta niiden toteuttaminen voi olla vaikeaa resurssien ja ryhmäkokojen vuoksi.

Katsekontakti ja hymy rohkaisevat. Viereen istahtaminen ja kysymysten esittäminen lapselle antavat hänelle hyväksytyksi tulemisen tunteen. Leikkeihin ja touhuihin voi mennä yhdessä lapsen kanssa, jos hän ei uskalla mennä yksin. Rohkaisen ulospäinsuuntautuneita lapsia pyytämään ujoja mukaan leikkiin. Pyrin antamaan yhtä monta kehua eri luonteisille lapsille. (H6)

Pienryhmätoimintaa, selkeä struktuuri, kuvat toiminnan apuna, aikuinen sanoittaa toimintaa, ujo lapsi huomioidaan samoin kuin muut lapset ja ei jätetä kysymättä jotain, vaikka lapsi ei vastaisikaan, annetaan riittävästi vastausaikaa/tekemiseen ja osallistumiseen, voi seurata sivusta alussa, jos haluaa, draamaa hyödynnetään eri tilanteissa esim. käsinuket tms. (H9)

7.1.3 Millaista tietoa tai tukea kaipaisit, jotta voisit paremmin huomioida ujoja lapsia varhaiskasvatuksessa?

Useat vastaajat toivoivat käytännönläheisiä keinoja ujojen lasten tukemiseen. He haluavat konkreettisia vinkkejä ja materiaaleja, jotka helpottavat työskentelyä ujojen lasten kanssa. Esimerkkejä toivottiin rohkaisevista lauseista ja keinoja tunnistaa, milloin lasta kannattaa rohkaista ja milloin antaa tilaa. Uusien leikki-ideoiden tarve korostui vastauksissa. Yksi vastaajista toivoo ohjeita erityisesti keskustelun avaamiseen sekä huomioimiseen, jos lapsella on esimerkiksi selektiivistä mutismia, sekä siihen miten ujon lapsen ja mutismi lapsen erottaa. Vastaajat haluavat tietää hyväksi havaituista tavoista tukea ujoja lapsia, koska heidän huomioimisensa voi olla haastavaa vilkkaiden lasten joukossa. Osassa vastauksista korostuu tarve oppia, miten ujut lapset huomioidaan ryhmässä, ja miten heidän kanssaan voisi keskustella luontevasti. Useammat vastaajat nostavat esiin kasvattajan oman toiminnan ja sensitiivisyyden tärkeyden ujojen lasten tukemisessa. Oli mukava lukea yhden vastaajan teksti, jossa

avattiin asiaa hyvin, sillä ujous ei ole piirre, josta täytyy "päästä eroon", vaan kasvattajien tietoisuutta ujoudesta tulisi enemmän lisätä. Osa vastaajista tarkastelee asiaa laajemmasta näkökulmasta ja pohtii sekä yksilöllistä tukea, että koko kasvattajayhteisön roolia. Osa pohtii miten ympäristö ja kasvattajat voisivat yhdessä tukea ujoa lasta. Yhden vastaajan mielestä tietoa ja tukea on jo tarpeeksi. Tämä eroaa muista vastauksista, joissa korostuu tiedon ja materiaalien tarve.

Vastaajien suurin tarve liittyy konkreettisiin menetelmiin ja työkaluihin, jotka helpottavat ujojen lasten tukemista varhaiskasvatuksessa. Erityisesti toivotaan käytännönläheisiä ideoita leikkeihin, keskustelun aloittamiseen ja rohkaiseviin lauseisiin. Kasvattajan rooli nousee esiin merkittävänä tekijänä, mutta näkemykset tuen tarpeesta vaihtelevat. Osa kaipaa lisää koulutusta ja tietoisuutta ujojen lasten kohtaamiseen, kun taas toiset toivovat valmiita materiaaleja ja konkreettisia toimintaohjeita. Ujouteen suhtautuminen ei ole yksiselitteistä. Osa vastaajista näkee sen luonnollisena piirteenä, jota ei tarvitse muuttaa, kun taas toiset painottavat keinoja, joilla ujojen lapset saadaan rohkaistua osallistumaan. Tämä kertoo tarpeesta lisätä ymmärrystä siitä, miten ujous näyttäytyy eri lapsilla ja milloin rohkaiseminen on tarpeen. Myös yhteisön roolin ymmärtämisessä on eroja. Toiset kokevat, että yksittäinen kasvattaja on avainasemassa ujon lapsen tukemisessa, kun taas osa painottaa laajemmin ympäristön ja muiden lasten merkitystä.

Tietoisuutta kaikille kasvattajille ujojen lasten ohjaamisesta, tietoisuutta siihen, ettei ujous ole piirre, josta pitää päästä eroon. (H9)

Konkreettisia keinoja, miten ympäristö ja kasvattajat voivat tukea ujoa lasta lapsiryhmässä. Kuinka rohkaista lasta? Uusia keinoja, leikkejä tai "tuokioita" (ja valmiita esimerkkejä rohkaisevista lauseista) siihen? Ja ehkä myös tietoa siitä, että mistä tunnistaa, kannattaako lasta rohkaista vai "suojella". (H2)

7.1.4 Millaista teoretietoa kaipaisit ujojen lasten huomioimisesta varhaiskasvatuksessa? (Esim. kehitysvaiheet, pedagogiset menetelmät, temperamenttimenetelmät)

Kyselyn perusteella varhaiskasvatuksen ammattilaiset kaipaavat ennen kaikkea käytännönläheisiä pedagogisia menetelmiä, joilla ujoja lapsia voidaan tukea lapsiryhmässä. Suurin osa vastaajista toivoo konkreettisia keinoja, joita voi hyödyntää arjen tilanteissa. Erityisesti halutaan tietoa siitä, miten ujojen lapset voidaan osallistaa ilman painostamista, ja miten menetelmät voidaan sovittaa koko ryhmän käytäntöön. Vaikka käytännönläheisyys korostuu, osa

vastaajista kaipaa teorian tietoa ujouden taustatekijöistä. Selkeät ja tiiviit tietoiskut siitä, miksi lapsi on ujo, miten ujoutta voi kohdata ja missä tilanteissa lasta kannattaa rohkaista, koetaan hyödyllisiksi. Myös temperamenttiteorioiden ja kehitysvaiheiden tuntemusta pidetään tärkeänä, mutta vain muutaman vastaaja mainitsee tämän ensisijaisena tarpeena. Osa vastaajista korostaa myös sitä, että ujous ei ole ongelma, vaan temperamenttipiirre, jonka kanssa lapsen tulisi saada kehittyä omassa tahdissaan. Tämä tuo esiin erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka paljon ujouteen tulisi aktiivisesti puuttua. Lisäksi näkemykset vaihtelevat jälleen sen suhteen, tulisiko tukea kohdistaa ensisijaisesti yksittäiseen kasvattajaan vai koko yhteisöön. Vastauksista voidaan tehdä yhteenveto, joissa korostuu konkreettiset pedagogiset menetelmät, selkeä ja tiivis teoriapaketti, mahdollisuus soveltaa menetelmiä lapsikohtaisesti sekä yhteisöllinen näkökulma ja tiimien tukeminen.

Pedagogiset menetelmät. Selkeät yksinkertaiset tietoiskut miksi lapsi on ujo, miten kohdata ujo, miksi ei voi pakottaa, sellaiset mitkä on helppo käydä tiimissä läpi ja joihin on helppo palata. (H1)

Ehdottomasti pedagogisia menetelmiä, joita hyödyntää koko lapsiryhmän kanssa, mutta jotka tukevat erityisesti ujoja tai vetäytyviä lapsia. Teoriaosuuteen riittää lyhyesti tieto siitä, että ujous on osa ihmisen temperamenttia tms. Sekä lyhyt kuvaus siitä, mitä ujous tarkoittaa (esim. verrattuna ahdistuneeseen lapseen tms.) (H4)

7.1.5 Millaisia vinkkejä tai ohjeita kaipaisit julisteeseen, joka auttaa ujojen lasten huomioimisessa varhaiskasvatuksen arjessa?

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset toivovat julisteeseen yksinkertaisia, nopeasti toteutettavia ja käytännön läheisiä vinkkejä, jotka tukevat ujojen lasten huomioimista varhaiskasvatuksen arjessa. Ohjeiden tulisi olla helposti muistettavissa ja sovellettavia ilman suurta erisillistä valmistelua. Keskeisenä viestinä korostuu ujouden arvostaminen ja yksilöllisyyden hyväksyminen. Ujous ei ole ongelma, vaan osa luonnollista temperamenttien kirjoa. Jokainen lapsi, oli hän sitten vilkas tai vetäytynyt, on yhtä arvokas. Julisteessa tulisi tuoda esiin, että ujous voi olla myös hyödyllinen piirre, esimerkiksi uusien tilanteiden varovaisessa tarkkailussa. Kasvattajien kielenkäytön ja toiminnan merkitys nähdään vastaajien kesken tärkeänä. Toimintamalleja ja sanavalintoja kannattaa ohjata myönteisempään suuntaan konkreettisilla esimerkeillä, kuten "ei näin vaan näin" -tyylisillä ohjeistuksilla. Tämä auttaa kasvattajia hahmottamaan, miten tukea lasta lempeästi ja rohkaisevasti ilman painostusta. Lisäksi julisteen ja lisämateriaali tulisi antaa keinoja sosiaalisten suhteiden tukemiseen. Ujojen lasten mukaan ottaminen

ryhmätoimintaan ja kaverisuhteiden tukeminen ovat tärkeitä, ja myös muiden lasten sekä kasvattajien roolia tässä voidaan korostaa.

Yksinkertaisia, helppoja, nopeasti toteutettavia. (H1)

Muistutuslauseita kasvattajille, että me muistettaisiin jokapäiväisessä työssä sanojemme ja eleidemme merkitys. Jos aikuinen tuumaan toisen ryhmän aikuiselle lapsen ollessa vieressä "joo, kyllä te saatte sen teidän ryhmään viedä", voi sillä olla lapselle iso merkitys. Mietitään puheitamme, ei näytetä asenteitamme niiden ollessa negatiivisia. Voisihan siinä olla esimerkiksi jotain siitä, miten me haluaisimme, vaikka esimiehemme kommentoivan meitä muiden työntekijöiden kuulla. (H5)

7.2 Vastausten yhteenveto

Kyselyn vastauksista nousi esiin kolme keskeistä teemaa, jotka auttavat ymmärtämään ja kehittämään ujojen lasten huomioimista varhaiskasvatuksessa. Näitä olivat käytännön menetelmien tarve, kasvattajan ja yhteisön rooli sekä ujouden ymmärtäminen ja hyväksyminen

Käytännön menetelmien ja työkalujen tarve korostui. Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että kasvattajat kaipaavat konkreettisia keinoja ujojen lasten tukemiseen ja huomioimiseen osana lapsiryhmää. Erityisesti toivottiin leikki-ideoita, rohkaisevia lauseita sekä pedagogisia menetelmiä, jotka tukisivat lapsen osallistumista ilman painostusta. Vastauksissa nousi esiin erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka ujoutta tulisi käsitellä varhaiskasvatuksessa: osa kasvattajista korosti rohkaisemisen merkitystä, kun taas toiset painottivat, ettei ujoutta nähdä piirteenä, josta lapsen tulisi muuttua.

Lisäksi osa kasvattajista koki tarvitsevänsä lisäkoulutusta ja lisää tietoa ujouden kohtaamisesta, kun taas toiset arvostivat erityisesti valmiita ohjeita ja käytännön ratkaisuja. Myös koko yhteisön merkitys ujojen lasten tukemisessa tunnistettiin merkittäväksi, sillä ympäristöllä ja muilla lapsilla on suuri vaikutus ujojen lasten kokemukseensa ryhmässä.

Vastausten perusteella kasvattajien ja yhteisön merkitys ujojen lasten tukemisessa ja huomioimisessa on keskeinen. Kasvattajien tapa suhtautua ujouteen vaikuttaa siihen, miten lapsi kokee oman sosiaalisen osallistumisensa ja turvallisuuden tunteensa ryhmässä. Osa vastaajista nosti esiin, että rohkaiseva, mutta lapsen omaa tahtia kunnioittava lähestymistapa on

tärkeää. Lisäksi nousi esiin, miten koko varhaiskasvatusympäristö ja -yhteisö voi tukea ujoja lapsia, esimerkiksi tarjoamalla strukturoituja tilanteita, joissa lasten on helpompi osallistua.

Useissa vastauksissa painotettiin ujouden hyväksymistä ja ymmärtämistä osana lapsen temperamenttia, eikä ongelmana, joka tulisi ”korjata”. Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointi nähtiin tärkeänä, ja esiin nousi ajatus myös siitä, että ujous voi olla vahvuus, esimerkiksi varovaisuus uusissa tilanteissa voi suojata lasta. Samalla vastaajat kaipasivat lisätietoa siitä, milloin ja miten ujoutta tulisi lähestyä pedagogisesti, jotta lapsi saa tarvitsemansa tukea turvallisessa ympäristössä. Näiden teemojen pohjalta voidaan tunnistaa tärkeimpiä asioita, jotka kyselyn vastauksista nousi esille.

8 TIETOPAKETTI

Opinnäytetyön tuotoksena tehty tietopaketti koostuu kahdesta osasta, julisteesta (liite 1) ja teoriaan pohjautuvasta lisämateriaalista (liite 2 & 3). Julisteessa kerromme keinoja ujojen lasten huomioimiseen varhaiskasvattajien vastausten pohjalta. Lisämateriaali täydentää julistetta tarjoamalla syvällisempää teoreettista ja tiedollista taustaa, sillä julisteen tilan rajallisuus rajoittaa siihen sisällytettävän tekstin, tiedon ja kuvien määrää. Lisäksi lisämateriaali toimii tiivistettynä versiona ujouteen liittyvän teorian keskeisimmistä kohdista, mikä helpottaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia saamaan oleellisen tiedon nopeasti ilman, että heidän tarvitsee lukea koko opinnäytetyötä. Tietopaketin koostamiseksi Alajärven varhaiskasvattajille suunnattiin laadullinen kysely, jonka avulla kerättiin tietoa siitä millaisia tarpeita ja näkemyksiä heillä on ujojen lasten huomioimiseen liittyen. Loimme päiväkodeille sähköisen kyselyn (Webropol), jonka avulla saimme tietoa siitä, millaista tietoa ja elementtejä varhaiskasvattajat toivoisivat saavansa liittyen ujojen lasten huomioimisesta varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi keräsimme itse lisäksi tutkittua tietoa ujoudesta, pedagogisista ratkaisuksista ja menetelmistä, joita käytimme teoriapohjaisen lisämateriaalin luomiseen julisteen rinnalle.

8.1 Tietopaketin suunnittelu

Tietopaketti valittiin opinnäytetyön toiminnalliseksi osuudeksi, koska halusimme luoda konkreettisen ja käytännöllisen työvälineen varhaiskasvatuksen ammattilaisten käyttöön. Tavoitteena oli, että opinnäytetyö ei jäisi pelkästään teoreettiseksi tarkasteluksi, vaan se tuottaisi myös jotakin sellaista, jota voidaan hyödyntää käytännön työssä tulevaisuudessa. Halusimme tarjota materiaalia erityisesti niille kasvattajille, jotka kohtaavat työssään ujoja lapsia ja pohtivat, miten heitä voisi tukea arjen kasvatustilanteissa. Tietopaketin suunnitteluprosessi eteni selkeästi vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa laadimme kyselyn varhaiskasvatuksen kasvattajille, jonka tarkoituksena oli kartoittaa heidän kokemuksiaan, näkemyksiään ja tarpeitaan ujojen huomioimisesta varhaiskasvatuksessa. Kyselyllä pyrittiin saamaan aitoja käytännön havaintoja ja ajatuksia, jotka toimivat pohjana toiminnallisen osuuden sisällölle.

Saatujen vastausten pohjalta siirryttiin seuraavaan vaiheeseen, jossa vastaukset analysoitiin teemoittelemalla. teemojen avulla pystyttiin poimimaan esiin nousseista näkökulmista yleisimmät ja toistuvimmat ajatukset, jotka kuvastivat kentällä työskentelevien ammattilaisten arkea ja tarpeita. Näiden teemojen pohjalta rakennettiin tietopaketin sisältö, jotta se olisi mahdollisimman osuva ja hyödyllinen käyttäjilleen. Suunnittelutyössä kiinnitettiin erityistä

huomioita siihen, että tietopaketti olisi visuaalisesti selkeä, helposti lähestyttävä ja nopeasti hyödynnettävissä arjen tilanteissa. Sisällön muotoilussa otettiin huomioon varhaiskasvatuksen ammattilaisten toiveet konkreettisista vinkeistä ja esimerkeistä.

8.2 Tietopaketin toteutus

Tietopaketti sisältää julisteen ja lisämateriaalin, jotka täydentävät toisiaan. Lisämateriaali pohjautuu opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltyihin lähteisiin ja toimii tiivistelmänä keskeisistä näkökohdista ujoudesta temperamenttipiirteenä sekä siitä, kuinka kasvattajan on hyvä suhtautua ujouteen ja ujoin lapsiin. Tietopaketin kokoamisessa hyödynnettiin Canvaa, joka graafiseen suunnitteluun tarkoitettu verkkosivusto. Verkkosivustolla on tarjolla kuvia, erilaisia grafiikoita ja fontteja, jossa voi luoda erilaisia suunnittelumalleja.

Aloimme pohtimaan käytännöllisintä ja hyödyllisintä tapaa toteuttaa tietopaketti. Toteutuksessa päädyttiin luomaan julisteen ja lisämateriaalin, jotka ovat visuaalisesti houkuttelevia, helposti luettavia sekä lähestyttäviä. Tavoitteena oli, että juliste ja lisämateriaali sopisivat päiväkodin arkeen ja olisivat käytännöllisiä sekä visuaalisia. Paketin ulkoasu suunniteltiin selkeäksi ja helposti omaksuttavaksi, jotta ne soveltuisivat vaivattomasti varhaiskasvatuksen arkeen. Julisteessa keskityttiin lyhyisiin, ytimekkäisiin ohjeisiin ja muistilauseisiin, jotka tukevat kasvattajia ujojen lasten huomioimisessa ilman ylimääräistä perehdytystä. Lisämateriaali puolestaan tarjoaa syvempää tietoa, mutta se on kirjoitettu käytännönläheisesti, jotta sen voi nopeasti käydä läpi tai hyödyntää tarvittaessa. Materiaalin sisältö perustuu opinnäytetyön tutkimustuloksiin, mikä varmistaa sen luotettavuuden ja ajankohtaisuuden.

Julisteen suunnittelussa on huomioitu varhaiskasvatuksen ympäristö, ja sen ilme haluttiin pitää selkeänä, mutta houkuttelevana. Tietopaketissa on käytetty selkeitä värejä ja helposti luettavaa fonttia, jotta sisältö on nopealukuista ja ymmärrettävää. Visuaalisten elementtien, kuten kuvien ja symbolien, avulla pyrittiin tukemaan viestin välittymistä ja helpottamaan muistamista. Kokonaisuudessaan tietopaketti on suunniteltu tukemaan varhaiskasvattajia arjen tilanteissa tarjoamalla sekä nopeita muistutuksia, että syvällisempää tietoa ujojen lasten huomioimisesta, varmistaen sen käytännönläheisyyden ja ajankohtaisuuden.

8.3 Tietopaketin arviointi käytännön työssä

Otimme yhteyttä yhteistyökumppaniin, Alajärven varhaiskasvatukseen, kerroimme opinnäytetyön aiheesta ja toteutuksesta. Yhteistyökumppani piti opinnäytetyön ideasta ja piti sitä erittäin tärkeänä aiheena. Tietopaketin koostamiseksi päätettiin kerätä tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisilta kyselyn avulla, jotta se voisi vastata paremmin heidän tarpeisiinsa. Kysely oli laadittu yksilöllisesti tietopakettia ja aihetta varten. Kyselyssä oli viisi kysymystä ja vastauksia tuli vaihtelevasti, mutta niiden pohjalta saimme paljon tietoa siihen, miten kehitämme tietopaketin sisältöä.

Tietopaketti on käyttökelpoinen ja hyödyllinen varhaiskasvatuksen arjessa. Ujojen lasten huomioiminen varhaiskasvatuksessa jää usein taka-alalle, koska resurssit ja ajan puute ei anna myöden, joka tuli ilmi esimerkiksi kyselyssä. Kyselyn vastausten perusteella tietopaketille on tarvetta varhaiskasvatuksen arjessa, sillä se tuo lisätietoa, on helposti luettava sekä muistettava. Tietopakettiin on helppo palata ja se on lyhyt sekä ytimekäs, mitä kyselyyn vastanneet toivoivat. Nopea saatavuus ja helppo käyttö, tulee siitä, että juliste toimii muistilistana, joka on näkyvillä päiväkodin tiloissa ja auttaa kasvattajia palauttamaan mieleen keskeiset periaatteet ilman erillistä perehdytystä. Syventävä lisämateriaali tarjoaa taustatietoa ja konkreettisia vinkkejä, joita voi hyödyntää esimerkiksi tiimipalavereissa tai henkilöstö koulutuksissa. Tietopaketti sopii erilaisiin tilanteisiin, se huomioi erilaiset varhaiskasvatusympäristöt ja sen sisältö on sovellettavissa eri ikäisten lasten kanssa työskentelyyn. Tietopaketti sekä opinnäytetyö parantaa ujojen lasten hyvinvointia, sillä kasvattajat saavat keinoja huomioida ujoja lapsia sensitiivisesti ja ilman painostusta, mikä edistää lasten osallisuutta ja ryhmässä viihtymistä.

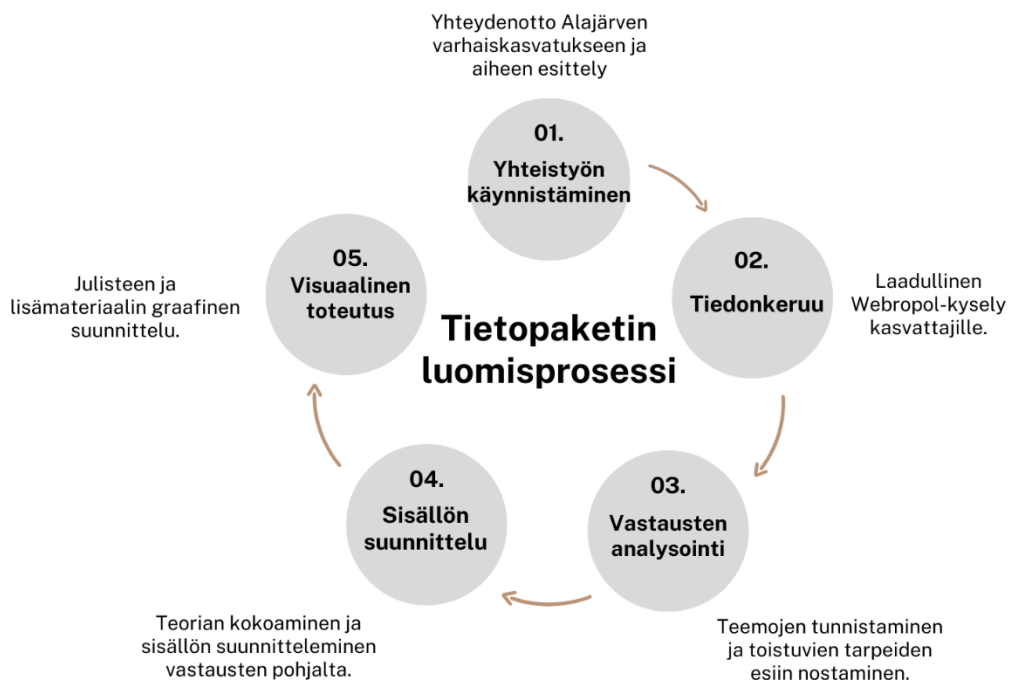
Juliste ja lisämateriaalin on tehty kyselyn vastausten perusteella. Kyselyn vastauksista käy ilmi selkeitä varhaiskasvatuksessa olevia kehityskohteita, liittyen ujojen lasten huomioimiseen varhaiskasvatuksessa. Tietopaketissa on otettu huomioon kaikki kyselyn vastaukset ja niitä käytettiin tietopaketin toteutuksessa. Tietopakettia on kehitetty niin, että se vastaa yhteistyökumppanin, Alajärven kasvattajien tarpeita. Tietopaketin käyttöön liittyvä arviointi olisi ollut mielenkiintoinen osa opinnäytetyötä, mutta sen toteuttaminen ei ollut mahdollista tämän prosessin aikataulun puitteissa. Arviointia voitaisiin kuitenkin pitää jatkotutkimuksen kohteena.

8.4 Valmis tietopaketti

Varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat hyödyntää tietopakettia monipuolisesti työssään sekä arjen tilanteissa että ammatillisessa kehittämisessä. Juliste toimii helposti saatavilla

olevana muistutuksena kasvattajille siitä, miten ujoja lapsia voi huomioida ja tukea osallisuuden ilman painostusta. Se voidaan sijoittaa esimerkiksi henkilökunnan taukotilaan tai ryhmätiloihin. Lisämateriaalissa esitetyt konkreettiset keinot, kuten pienryhmätoiminnan hyödyt ja sensitiivisen kohtaamisen merkitys, auttavat kasvattajia soveltamaan tietoa suoraa arjessa. Tietopakettia voidaan hyödyntää myös perehdytysmateriaalina uusille työntekijöille tai tiimi-palavereiden tukena, kun käsitellään ujojen lasten huomioimista varhaiskasvatuksen arjessa.

Materiaali tarjoaa kasvattajille mahdollisuuden pohtia omaa toimintatapaansa ja kehittää sensitiivistä työtötään ujojen lasten kanssa. Tietopaketin sisältöä voi hyödyntää myös huoltajien kanssa keskusteltaessa lapsen ujoudesta ja sen tukemisesta kotona. Tietopaketin avulla varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat lisätä ymmärrystään ujojen lasten kohtaamisesta ja luoda toimintakulttuuria, joissa jokainen lapsi kohdataan arvostavasti, yksilöllisesti ja omana itsenään. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) on esitelty tietopaketin luomisprosessia kaaviona.

Kuvio 1. Tietopaketin prosessikaavio.

9 YHTEENVETO

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin, minkälaista tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat tarvitsevana ujojen lasten tukemiseksi ja miten tätä tietoa tulisi esittää visuaalisessa muodossa, kuten julisteessa. Teoriaosuudessa tarkasteltiin ujoutta temperamenttipiirteenä (Keltikangas-Järvinen, 2004, 2016), sen kehitystä ja vaikutusta lapsen oppimiseen (Ahonen, 2017; Cantell, 2001; Mattila, 2014), sekä sitä, miten ujous näyttäytyy arjessa ja kuinka ympäristö, ja kasvattajan toiminta vaikuttavat ujoon lapseen (Pihlaja, 2010). Teoriaosuuteen sisällytettiin myös menetelmiä ujon lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa, perustuen aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen (Keltikangas-Järvinen, 2010).

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä tarkasteltiin, minkälaista teoreettista tietoa varhaiskasvattajat pitävät tärkeänä ujon lasten tukemisessa. Vastauksista nousi esiin tarve ymmärtää ujoutta temperamenttipiirteenä sekä sen vaikutuksia lapsen kehitykseen sekä tapoja vahvistaa lapsen osallisuutta ja itsetuntoa. Tämä tukee Keltikangas-Järvisen (2016) näkemystä siitä, että temperamentti on synnynnäinen ominaisuus, jota ei tule yrittää muuttaa, vaan jota tulee ymmärtää ja tukea. Myös ympäristön vaikutusta temperamentin syntyyn käsitellään teoriaosuudessa. Mattilan (2014) näkemyksessä korostuu ympäristön, tunneilmapiirin ja perheen vaikutus ujojen syntyyn ja kehitykseen. Jokaisen lapsen yksilöllinen huomiointi vahvistaa lapsen osallisuutta ja hyvinvointia. Itsetunnon kehityksessä on tärkeää, että lapsi saa positiivista palautetta persoonastaan ja yrittämisestään, ei vain suorituksistaan (Keltikangas-Järvinen, 2019; Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Lapsen hyvä itsetunto tukee hänen sosiaalista kehitystään, ehkäisee syrjäytymistä ja luo pohjan hyvinvoinnille.

Kasvattajien kokema tarve tietoon ujojen vaikutuksista lapsen kehitykseen ja osallisuuteen vastaa myös Koiviston (2007) sekä Cantellin (2010) esittämiä näkemyksiä siitä, että ujous voi vaikuttaa lapsen sosiaalisiin suhteisiin ja oppimiseen. Teoreettinen ja koottu tieto ujoista auttaa kasvattajia ymmärtämään erilaisia temperamentti- ja suhtautumista lapsen hyväksyvästi. Tieto erilaisista temperamentti- ja suhtautumista lapsen käyttäytymisen yksilöllisenä asiana, ei ongelmana. Tämä tukee lapsen hyväksytyksi tulemisen kokemusta ja voi vähentää kasvattajien mahdollisia oletuksia tai ennakkoluuloja.

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitettiin, minkälaista tietoa julisteessa tulisi olla, jotta se tukisi varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Saatujen vastausten perusteella korostui konkreettisen ja helposti omaksuttavan sisällön merkitys. Tämä on linjassa Pihlajan ja Viitalan (2019)

sekä Cantellin (2010) kanssa, jotka korostavat, että ujojen lasten tukeminen edellyttää sensitiivistä vuorovaikutusta ja suunniteltuja pedagogisia ratkaisuja. Lisäksi visuaalinen selkeys, ytimekkäät sanat ja lauseet sekä käytännönläheisyys koettiin tärkeänä julisteessa. Kasvattajat toivat esiin tarpeen saada konkreettisia ja selkeitä esimerkkejä arjen kasvatustilanteista sekä erilaisista tukikeinoista, joita voidaan hyödyntää erityisesti ujojen lasten kanssa työskennellessä. He nostivat esille käytännönläheisiä toimintatapoja, kuten pienryhmätoiminnan hyödyntämistä sekä keinoja tukea lapsen omaehtoisia aloitteita arjessa. Kasvattajien toiveet ja tarpeet ovat linjassa aiemman tutkimustiedon kanssa (Kalliala, 2008; Pihlaja & Viitala, 2019; Sandberg, 2023), joka korostaa sensitiivisen, osallistavan ja lapsen yksilöllisyyttä kunnioittavan vuorovaikutuksen merkitystä lapsen hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemisessa.

Molemmat tutkimuskysymykset antavat tärkeää tietoa ja täydentävät toisiaan. Ensimmäinen tutkimuskysymys korostaa tarvetta syvälliselle ja teoreettiselle tiedolle ja ymmärrykselle. Toinen tutkimuskysymys taas nostaa esiin tarpeen konkreettisille ja käytännönläheisille keinoille. Tämä heijastaa myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) tavoitetta edistää jokaisen lapsen osallisuutta, hyvinvointia ja yksilöllistä tukea. Tutkimuksen tulosten perusteella kasvattajat tiedostavat ujouden merkityksen, mutta hektisessä arjessa ujut lapset jäävät helposti vähemmälle huomiolle. Ulospäinsuuntautuneiden lasten aktiivisuus ja valvonnan tarve vievät usein enemmän kasvattajien aikaa pois ujoista lapsista. Lisäksi ujojen lasten hiljaisempi viestintä ja tunteiden ilmaisu vaativat usein enemmän aikaa ja herkkyyttä, joita kasvattajat ei aina kiireessä ehdi kohdata.

Kasvattajan roolin merkitys korostuu niin teoriassa kuin käytännössä. Sensitiivinen suhtautuminen lapseen, emotionaalinen läsnäolo ja turvallisen, rauhallisen ilmapiirin tietoinen rakentaminen ovat keskeisiä tekijöitä ujon lapsen tukemisessa (Heiskanen, 2022; Keltikangas-Järvinen, 2019; Pihlaja & Viitala, 2019). Kasvattajan tehtävänä on havainnoida herkästi lapsen viestejä, vastata niihin myötätuntoisesti ja toimia lapsen rinnalla kannustava ja luotettavana aikuisena. Teorian ja tulosten perusteella voidaan todeta, että ujojen lasten huomioiminen ei ole ainoastaan yksittäisten tilanteiden tukemista, vaan se on osa kokonaisvaltaista, lapsilähtöistä ja yhdenvertaista pedagogista toimintakulttuuria. Ujoutta ei tule nähdä ongelmana tai esteenä, vaan persoonallisuuden piirteenä, jonka kanssa lapsi rakentaa omaa identiteettiään. Ujouden tunnistaminen ja sen kunnioittaminen voivat parhaimmillaan lisätä koko varhaiskasvatussyhteisön ymmärrystä erilaisuudesta ja edistää inklusiivista toimintakulttuuria, jossa jokaisella lapsella on oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään.

Opinnäytetyön tulosten perusteella on selvää, että ujojen lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa vaatii sekä yksilöllistä että yhteisöllistä lähestymistapaa. Kasvattajien ymmärrys ujoudesta ja heidän käyttämänsä pedagogiset menetelmät vaikuttavat siihen, miten ujut lapset kokevat olonsa varhaiskasvatusympäristössä. Kuten todettu, ujouden huomioiminen vaatii kasvattajilta herkkyyttä tunnistaa lapsen ilmaisun tapoja ja rohkeutta antaa tilaa yksilölliselle kasvulle ilman painostusta. Voidaan todeta, että varhaiskasvatuksessa tarvittaisiin lisää koulutusta, konkreettisia työkaluja sekä resursseja, jotka auttavat kasvattajia kohtaamaan ujut lapset sensitiivisesti ja yksilöllisesti. Opinnäytetyön toiminnallisena osuutena tuotettu juliste ja siihen liittyvä lisämateriaali tarjoaa helposti lähestyttävää, tiivistettyä ja käytännönläheistä tietoa, jota voidaan hyödyntää osana arjen työtä varhaiskasvatuksessa. Materiaalien tavoitteena on tukea kasvattajien ammatillista kehittymistä sekä edistää lapsilähtöistä ja tasa-arvoista pedagogiikkaa.

10 POHDINTA

Meille oli heti selvää, että aiheemme tulisi liittymään jotenkin lapsiin, sillä valmistumme varhaiskasvatuksen sosionomeiksi. Aiheemme rajautui ujoihin lapsiin, koska meillä molemmilla oli vahvaa kiinnostusta temperamenttipiirteisiin, erityisesti ujouteen ja herkkyyteen. Olimme aiemmassa harjoittelussamme havainneet, että ujut lapset eivät aina saa tarvitsemaansa huomiota tai tukea. Tämän vuoksi koimme tärkeäksi lisätä tietoisuutta ujojen lasten yksilöllisistä tarpeista sekä siitä, miten heitä voidaan tukea sensitiivisesti. Halusimme kehittää opinnäytetyömme avulla jotain, josta olisi konkreettista hyötyä varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Tästä syystä päätimme tehdä opinnäytetyömme toiminnallisena, joka sisältää julisteen ja lisämateriaalin. Niiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta sekä tukea kasvattajia huomioimaan ja tukemaan ujoja lapsia paremmin. Aiheemme valikoitui lopullisesti myös siksi, että se on ajankohtainen ja merkittävä, sillä yhä enemmän varhaiskasvatuksessa pohditaan sitä, miten vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Valittuamme opinnäytetyön aiheen huomasimme, että aiheen rajaus oli tärkeää, jotta työ pysyi selkeänä ja hallittavana.

Työmme tiedonhankinta painottui luotettavien ja aiheeseen sopivien lähteiden etsimiseen, johon käytimme runsaasti aikaa. Hyödynsimme opinnäytetyössämme laajasti sekä kotimaisia että niitä kansainvälisiä lähteitä, joita löysimme. Opinnäytetyön tiedonhankintaan sisältyi myös omaa aineistonkeruuta, joka toteutettiin laadullisena kyselynä Alajärven varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Halusimme sisällyttää tutkimukseemme yhteistyökumppanin, koska opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena toteutettu tietopaketti on suunniteltu palvelemaan nimenomaan varhaiskasvattajien tarpeita ja toimimaan heidän arjessaan konkreettisena työvälineenä. Tutkimuksemme on hyödyllinen varhaiskasvatuksen ammattilaisille, sillä he voivat hyödyntää opinnäytetyötämme käytännön työssään esimerkiksi tarkastelemalla, kuinka ujojen lasten tarpeet tulevat huomioituksi arjen tilanteissa. Työmme pohjalta voi esimerkiksi pohtia ja reflektoida omaa ammatillisuuttaan, millaisia tekijöitä ujojen lasten tukemiseen liittyy ja miten heitä voi tukea yksilöllisesti ottaen huomioon temperamenttipiirteet.

Toiminnallisessa osuudessa tuotettua julistetta ja lisämateriaalia voi hyödyntää arjessa konkreettisena työvälineenä esimerkiksi tiimipalavereissa tai suunnittelutyössä. Myös muut kuin varhaiskasvatuksen ammattilaiset, kuten lasten vanhemmat, voivat hyötyä työstämme. He voivat saada uusia näkökulmia siihen, miten ujous ilmenee ja miten lasta voi tukea kotona sensitiivisellä, rohkaisevalla ja hyväksyvällä tavalla. Toivomme, että työmme auttaa

lisäämään ymmärrystä ujoudesta osana lapsen temperamenttia, näkemään se positiivisena asiana, ei ongelmana.

Aiheemme liittyy vahvasti varhaiskasvatuksen sosionomin osaamisalueisiin ja kompetensseihin. Sosionomin osaamisvaatimukseen kuuluu muun muassa ymmärtää lasten moninaisuutta, edistää lapsen osallisuutta, tasa-arvoa ja turvallisuutta (Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetenssit, 2023). Työmme vahvistaa ujojen lasten hyvinvointia tarjoamalla konkreettisia keinoja heidän tukemiseensa. Opinnäytetyömme teoriaa ja toiminnallista tuotosta voidaan soveltaa laajasti eri varhaiskasvatusympäristöissä. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi siitä, miten ujous ilmenee eri-ikäisillä lapsilla tai millaisia vaikutuksia sensitiivisellä tuella on ujojen lasten osallisuuteen ja itsetuntoon. Myös vanhempien näkökulmaa ujojen lasten tukemisesta varhaiskasvatuksessa voisi tutkia syvällisemmin.

Koimme opinnäytetyöprosessin kokonaisuudessaan mielekkäänä ja antoisana oppimiskokemuksena. Pääsimme syventymään aiheeseen, joka aidosti kiinnosti meitä ja jonka koimme merkityksellisesti varhaiskasvatuksen kentällä. Oli myös motivoivaa tuottaa materiaalia, josta on konkreettista hyötyä varhaiskasvatuksen arkeen ja joka tukee kasvattajien työtä. Prosessin aikana kehitimme taitojamme tiedonhankinnassa, tutkimuksellisessa ajattelussa ja kirjallisuudessa ilmaisussa. Lisäksi ymmärryksemme ujojen lasten yksilöllisestä kohtaamisesta ja tuesta vahvistui. Opinnäytetyön tekeminen syvensi osaamistamme tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina ja vahvisti ammatillista identiteettiämme. Erityisen mielekkääksi koimme toiminnallisen osion suunnittelun ja toteutuksen. Halusimme luoda jotakin konkreettista ja käytännöllistä, joka voi helpottaa kasvattajien arkea, edistää lasten hyvinvointia ja lisätä ymmärrystä ujojen huomioimisesta osana lapsilähtöistä pedagogiikkaa ja inklusiivista varhaiskasvatusta. Näemmä, että opinnäytetyön tuotos hyödyttää paitsi varhaiskasvatusyhteisöjä, myös meitä itseämme tulevana varhaiskasvatuksen sosionomeina.

LÄHTEET

- Aanstoos, C. (2024). *Maslow's hierarchy of needs*. <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/maslows-hierarchy-needs>
- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Ahonen, L., & Roos, P. (2021). *Untuvikot: Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Alila, K. (2011). *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa: Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010*. Edina.
- Arene ry. (2025). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. <https://arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2025/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202025.pdf? t=1739803988>
- Baardstu, S., Coplan, R. J., Karevold, E. B., Laceulle, O. M., & von Soest, T. (2020). Longitudinal pathways from shyness in early childhood to personality in adolescence: Do peers matter? *Journal of research on adolescence*, (30)2, 362–379. <https://doi-org.libts.seamk.fi/10.1111/jora.12482>
- Cacciatore, R., & Korteniemi-Poikela, E. (2019). *Sisu tahto itsetunto – portaat itkupotkuraiva-reista aggression hallintaan*. Minerva
- Cain, S. (2012). *Hiljaiset: introverttien manifesti*. WSOY.
- Cantell, H. (2010). *Ratkaiseva vuorovaikutus: Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa*. PS-kustannus.
- Currin, F., Diederich, K., Blasi, K., Schmidt, A., David, H., Peterman, K., & Hourcade, J. (2021). *Supporting shy preschool children in joining social play*. <https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3459990.3460729>
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Edita.

- Heinämäki, L. (2004). *Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa: Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus*. Stakes.
- Heiskanen, H. (2022). *Erityisherkin lapsen kanssa*. Minerva.
- Hytönen, T. & Valli, S. (2016). *Ihanat tytöt: Menetelmäopas hiljaisten ja ujojen tyttöjen kohtaaminen*. Lasten keskus.
- Juhila, K. (i.a.). *Teemoittelu*. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Juusola, M. (2010). *Vahvaksi rakastetut lapset*. Otava.
- Jyväskylän yliopisto. (i.a.). *Teemoittelu*. <https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Gaudeamus.
- Kalliala, M. (2012). *Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa*. Gaudeamus.
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, K-S. (2013). *Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus*. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_41305
- Karila, K., Kinos, J., & Virtanen, J. (2001). *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. PS-Kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. (1998). *Hyvä itsetunto*. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Temperamentti – Ihmisen yksilöllisyys*. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. (2019). *Ujot ja introvertit*. WSOY.

Koivisto, P. (2007). "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa": *Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi*. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_13312#

Koivula, M., Siippainen, A., & Eerola-Pennanen, P. (2022). *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Vastapaino.

Kostamo, P., Airaksinen, T., & Vilkkä, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Art House.

Kyrönlampi, T., & Uitto, M. (2022). Lasten osallisuutta mahdollistavat ja estävät tekijät esiopetuksessa. *Kasvatus & aika*, (16)2, 90–108. <https://doi.org/10.33350/10.33350/ka.95401>

Lapsen oikeudet. (i.a.). *Sopimus kokonaisuudessaan: YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus*. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/#43-artikla>

Mattila, J. (2004). *Ujoudesta, yksinäisyydestä* (2. p). WSOY.

Mattila, J. (2014). *Herkkyyks ja sosiaaliset pelot*. Kirjapaja.

Nivala, E., & Ryytänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus.

Opetushallitus. (2016). *Leikki esiopetuksessa: Tukimateriaali*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leikki_esiopetuksessa_tukimateriaali_0.pdf

Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf

Opetushallitus. (i.a.- e). *Oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa*. <https://www.oph.fi/fi/koulu-tus-ja-tutkinnot/oppimisymparisto-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus. (i.a.-a). *Mitä lapsen tuki varhaiskasvatuksessa on?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus. (i.a.-b). *Lasten osallisuus.* <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/lasten-osallisuus>

Opetushallitus. (i.a.-c). *Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa.* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lasten-sosioemotionaalisten-taitojen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus. (i.a.-d). *Mitä on varhaiskasvatus?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Pihlaja, P., & Viitala, R. (2022). *Varhaiserityiskasvatus*. PS-kustannus.

Rothbart, M. (2007). Temperament, development and personality. *Current directions in psychological science* (16)4, 202-207. <https://doi-org.libts.seamk.fi/10.1111/j.1467-8721.2007.00505.x>

Sandberg, E. (2023). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. (3. p.). PS-kustannus.

SOAMK. (2023). *Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetenssit.* <https://www.sosiaaliala-namkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/12/Varhaiskasvatuksen-sosionomikompetenssit-2023.pdf>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. (2020). *Osallisuutta ja osallistumista: Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa.* https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162410/STM_2020_27_r.pdf?se

Toikko, T., & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon*. (3. p.). Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2019). *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarviointin_ohje_2020.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Lidm46263581028304>

Vilka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. PS-Kustannus.

Wassmer, A. (1980). *Ihmissuhteet: Miten voitan ujouteni, miten solmin uusia suhteita ja säilytän entiset*. Otava.

LIITTEET

Liite 1. Tietopaketti, juliste.

Liite 2. Tietopaketti, lisämateriaali osa 1. Mitä ujous on?

Liite 3. Tietopaketti, lisämateriaali osa 2. Ujous varhaiskasvatuksessa.

Liite 4. Kysely.

Liite 1. Tietopaketti, Juliste

UJON LAPSEN HUOMIOIMINEN

MITEN TUNNISTAA?

- Vetäytyminen uusissa tilanteissa
- Hiljaisuus ryhmässä
- Välttelee katsekontaktia
- Ilmaisee itseään mielummin eleillä kuin puheella
- Tarvitsee enemmän aikaa tottua uusiin ihmisiin ja tilanteisiin

MITEN TUKEA?

- Luo turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri
- Älä painosta osallistumaan - anna lapselle aikaa
- Rohkaise lempeästi ja pienin askelin
- Käytä vaihtoehtoisia ilmaisutapoja, kuten kuvia ja eleitä
- Anna mahdollisuus tutustua uusiin tilanteisiin ensin yksilöllisesti tai pienryhmässä
- Tue ystävyysuhteiden rakentumista
- Pidä kommunikaatio avoimena ja huomioi lapsen tunteet

PEDAGOGISIA KEINOJA

- Sensitiivinen pedagogiikka
- Toiminnallinen pedagogiikka
- Kielellistä minäkuvaa ja itsetuntoa vahvistava pedagogiikka
- Luonto- ja seikkailupedagogiikka

"Haluatko tehdä yhdessä jonkun kanssa"

"Olit rohkea, kun kokeilit"

"Voit tulla viereeni, jos se tuntuu hyvältä"

"Ei haittaa, vaikka tuntuu vaikealta, minä autan sinua"

"Sinä osaat, minä autan sinua"

"Saat kertoa minulle kuiskaamalla, nyökkäämällä, piirtämällä tai kuvien avulla"

"Olen tässä lähellä, jos tarvitset tukea"

"On ookoo katsoa ensin ja liittyä mukaan, kun olet valmis"

Liite 2. Tietopaketti, lisämateriaali osa 1. Mitä ujous on?

TIETOPAKETIN LISÄMATERIAALI

MITÄ UJOUS ON?

Ujous, varautuneisuus ja vetäytyminen eivät ole kehityshäiriöitä, vaan temperamenttipiirteitä, joita ympäristö ja kasvatustapa muokkaavat. Ujoutta pidetään usein ulkopuolisten määrittämänä piirteenä, mutta se ei ole pysyvä tai yksiselitteinen ominaisuus. Ujous voi ilmetä tunteena tai käyttäytymisenä, kuten vähäpuheisuutena, mutta se ei tarkoita, ettei ihminen olisi sosiaalinen.

Ujo lapsi voi olla sosiaalinen tutuissa ympäristöissä, mutta vetäytyä uusissa tilanteissa. Ujojen lasten tapaan kuulua leikkiin liittyy usein tilanteen tarkkailu ennen osallistumista. Ujoutta ei tule nähdä ongelmana, vaan piirteenä, jonka kanssa opitaan toimimaan ja jota tulee tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsen yksilöllisyys on tärkeä huomioida, jotta hän voi kehittyä itsensä hyväksyväksi ja sosiaaliseksi aikuiseksi.

Ympäristöllä on suuri vaikutus ujouden kehitykseen. Temperamentilla on biologinen perusta, mutta sen ilmenemiseen vaikuttavat myös lapsen ympärillä oleva ilmapiiri, kasvatustapa ja vuorovaikutuskokemukset. Lapsen ympärillä olevat ihmiset eivät voi kasvattaa lastaan ujoksi, mutta heidän toimintansa voi joko tukea tai heikentää lapsen ujouden ilmenemistä.

Liiallinen painostaminen rohkeuteen voi tukahduttaa lapsen herkkyyden ja estää häntä löytämästä omaa tapaa toimia sosiaalisissa tilanteissa. Ujous ei ole ongelma, joka tulisi poistaa, vaan ominaisuus, jota voidaan tukea ja ymmärtää osana yksilöllistä temperamenttia.

Lapsen minäkuva ja itsetunto kehittyvät varhaislapsuudessa aikuisilta saatujen viestien, kuten katseiden ja sanojen, kautta. Jos lapselle toistuvasti kerrotaan olevan ujo ja hiljainen, hän saattaa omaksua tämän osaksi identiteettiään. Tämän vuoksi lapsen vahvuuksia tulisi korostaa ja itsetuntoa tukea myönteisellä palautteella, joka ei perustu pelkästään suorituksiin, vaan myös ponnisteluihin ja persoonallisiin piirteisiin. Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli lapsen itsetunnon tukemisessa, ja heidän tulisi kiinnittää huomiota siihen, kuinka he huomioivat ujo lapset ja antavat kannustavaa palautetta. Myönteinen palaute ja onnistumisen kokemukset vahvistavat lapsen itsevarmuutta ja osallisuuden tunnetta.

Liite 3. Tietopaketti, lisämateriaali osa 2. Ujous varhaiskasvatuksessa.

UJOUS VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten sosioemotionaalisia taitoja ja tukea heidän kykyään toimia ryhmässä. Ujous voi vaikuttaa lapsen persoonallisuuden ja sosiaalisten suhteiden kehitykseen sekä ennustaa alhaisempaa ekstraversiota nuoruudessa. Tämän vuoksi ujouden tunnistaminen ja tukeminen jo varhaislapsuudessa on tärkeää. Lapsen itsetuntoa ja sosiaalisia taitoja voidaan vahvistaa tarjoamalla turvallinen oppimisympäristö, jossa yksilöllisyys huomioidaan ja osallistumiseen kannustetaan. Kasvattajien tehtävänä on muokata fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista ympäristöä niin, että se tukee kaikkia lapsia, erityisesti hiljaisempia ja ujoja, jotta he voivat rohkaistua vuorovaikutukseen ja kehittää sosiaalisia taitojaan ilman painetta muuttaa luontaista temperamenttiaan.

Inklusiivinen toimintakulttuuri tukee lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Osallisuus ei aina ilmene aktiivisena osallistumisena, vaan lapsi voi tuntea kuuluvansa ryhmään myös ilman näkyvää toimintaa. Osallisuuden edistäminen vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tietoista toimintaa, ohjausta ja tukea, erityisesti ujompia lasten kohdalla vaaditaan herkkyyttä tunnistaa lasten tarpeet ja tarjota tukea, jotta jokainen lapsi voi kokea itsensä osalliseksi.

Kasvattajan tietoinen toiminta ja lasten huomaaminen ovat tärkeitä, jotta kukaan ei jää taka-alalle. Päivittäinen yksilöllinen kohtaaminen, kuten kosketus ja keskustelu, auttaa tunnistamaan lasten tarpeet ja tuntemukset. Lapsen yksilöllinen huomioiminen tukee itsetuntoa ja ehkäisee syrjäytymistä. Kasvattajan tehtävä on tunnistaa, milloin lapsi tarvitsee tukea ja tarjota hänelle sopivia keinoja osallistua ja kehittyä.

Varhaiskasvatuksessa opettajilla ja kasvattajilla on keskeinen rooli arkojen ja ujojen lasten tukemisessa. He voivat havaita lapsen elämässä tapahtuvat muutokset ja luoda turvallisen ympäristön, jossa lapsi voi kasvaa. Ujoja lapsia tulee rohkaista, antaa heille aikaa ja tilaa osallistua, sekä tukea heidän sosiaalista vuorovaikutustaan. Kasvattajan tehtävä on myös auttaa lasta löytämään omia vahvuuksiaan ja varmistaa, ettei hän jää syrjään ryhmässä. Tärkeää on, että lapsen itsenäisyys ja vuorovaikutustaidot kehittyvät omassa tahdissaan ilman pakottamista.

Pedagoginen työ ei rajoitu yksittäisiin tilanteisiin, vaan siihen kuuluu jatkuva tuki arjessa. Lapsen tarpeet, oppiminen ja hyvinvointi on otettava huomioon kaikessa toiminnassa. Kasvattajat voivat tukea lapsen itsevarmuutta, mutta on myös tärkeää, että lapset voivat keskustella tunteistaan ja toiveistaan. Ujo lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta ja tukea suhteiden luomisessa, ja hänen ei tulisi jäädä "hiljaisen lapsen" rooliin. Lasta ei tulisi pakottaa, mutta hänelle tulee antaa riittävästi tilaa ja rohkaisua kokeilla sosiaalisia tilanteita.

Ujoilla lapsilla on samat psyykkiset tarpeet kuin muillakin, mutta heidän tarpeensa eivät aina näy yhtä selvästi. Kasvattajien tulisi olla herkkiä ja tarkkaavaisia tunnistamaan näitä tarpeita, luoden turvallinen ja rauhallinen ympäristö, jossa lapset voivat osallistua ilman painetta.

Pienryhmätoiminta tukee ujompia lapsia ja edistää heidän itseluottamustaan. Tunteiden tunnistaminen ja sosiaalisten taitojen harjoittaminen, kuten avun pyytäminen, ovat keskeisiä lapsen kehitykselle. Kasvattajien rooli on tukea lasten ystävyyssuhteita ja kohdata heidät sensitiivisesti.

Liite 4. Kysely kasvattajille.

1. Minkälaisia haasteita koet olevan varhaiskasvatuksessa ujojen lasten huomioimiseen liittyen?
2. Millaisia pedagogisia keinoja käytät tällä hetkellä ujojen lasten huomioimiseen lapsiryhmässä?
3. Millaista tietoa tai tukea kaipaisit, jotta voisit paremmin huomioida ujoja lapsia varhaiskasvatuksessa?
4. Millaista teoretietoa kaipaisit ujojen lasten huomioimisesta varhaiskasvatuksessa? (esim. kehitysvaiheet, pedagogiset menetelmät, temperamenttimenetelmät)
5. Millaisia vinkkejä tai ohjeita kaipaisit julisteeseen, joka auttaa ujojen lasten huomioimisessa varhaiskasvatuksen arjessa?